

Helder en direct toepasbaar in de klas

HOOG BEGAAFD HEID Begrijpen

Geschreven door
Anna Garssen, Susan Fransen, Christin Vek, Merel Sprong,
Annelien Lems, Elske Vels, Esther Jongste,
Madeleine Verbeeten, Britta van Houwelingen

Eindredactie en vormgeving
Anna Garssen

Inleiding

Hoogbegaafdheid is een manier van zijn die bepaalt hoe je waarneemt, denkt en doet.

Dit boekje is gratis en mag als PDF ongewijzigd verspreid en doorgestuurd worden naar professionals, ouders en iedereen die meer wil weten over hoogbegaafdheid.

Dit boekje is gratis te downloaden via annagarssen.nl/hoogbegaafdheid-begrijpen

Hoogbegaafdheid is geen optelsom van losse kenmerken en het is meer dan een hoge IQ-score. Hoogbegaafdheid is een manier van zijn. Dat zie je terug bij je hoogbegaafde leerlingen in hun gedrag, manier van leren en communicatie.

Wanneer je als leerkracht een helder beeld hebt van hoogbegaafdheid, begrijp je beter waar bepaald gedrag vandaan komt en kan je de hoogbegaafde leerlingen beter ondersteunen in hun ontwikkeling. Dat maakt het voor iedereen prettiger: voor jou als leerkracht, voor de leerling zelf en ook voor de ouders. Begrip vormt vaak de eerste stap naar passend onderwijs en een prettige samenwerking.

In dit boekje vind je naast heldere uitleg ook veel praktische tips, zodat je goed weet wat te doen voor deze leerlingen. Je krijgt handvatten die direct toepasbaar zijn in de praktijk: van het begrijpen van gedrag, het vormgeven van onderwijs zodat het wél aansluit, tot het voeren van gesprekken met ouders.

Als je ziet wat er echt speelt, kun je doen wat nodig is.

We spreken in dit boek leerkrachten aan, maar het is net zo waardevol voor hulpverleners, intern begeleiders en iedereen die meer wil weten over hoogbegaafdheid.

Dit boek is geschreven door negen verschillende auteurs, allemaal met expertise in hoogbegaafdheid. ©Anna Garssen en auteurs, april 2026

Inhoud

- 1. Wat hoogbegaafdheid wel en niet is** 1
Anna Garssen, auteur en psycholoog met expertise hoogbegaafdheid

GEDRAG

- 2. Ruimte voor verschillen** 7
Susan Fransen, psychosociaal- en kindtherapeut met expertise hoogbegaafdheid

- 3. Gedrag lezen bij hoogbegaafde kinderen** 12
Christin Vek, GZ-psycholoog

LEREN

- 4. Praktische handvatten voor in de klas** 18
Merel Sprong, specialist hoogbegaafdheid en auteur

- 5. Versnellen, compacten en verrijken** 25
Annelien Lems, leerkracht met specialisatie hoogbegaafdheid

- 6. Praktische tips om morgen mee te starten** 29
Elske Vels, onderwijskundige bij lerarenopleiding po en vo, 12 jaar ervaring als leerkracht

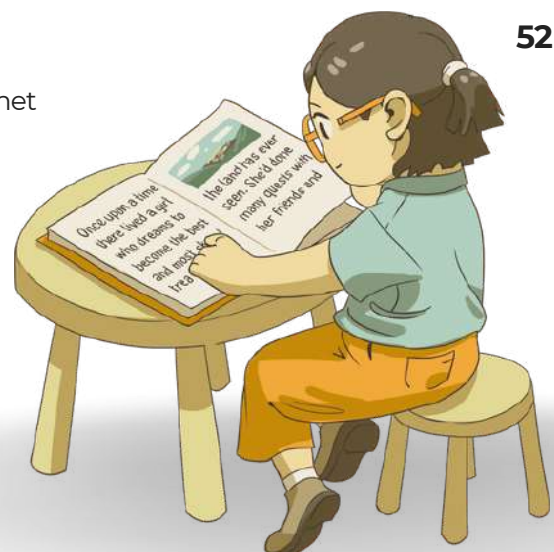
COMMUNICATIE

- 7. Samenwerking met ouders** 39
Madeleine Verbeeten, holistisch kindercoach en moeder van hoogbegaafde 'thuiszitter'

- 8. Bruggen bouwen** 43
Britta van Houwelingen, (systeem)coach HSP en hoogbegaafdheid, kinesioloog

- Intermezzo: Na de middelbare school** 49
Esther Jongste, hbo-docent met expertise hoogbegaafdheid

- 9. Feedback die wél landt** 52
Esther Jongste, hbo-docent met expertise hoogbegaafdheid en Annelien Lems, leerkracht met specialisatie hoogbegaafdheid

Wat hoog- begaafdheid wel en niet is

Hoofdstuk 1

Anna Garssen

Auteur, psycholoog
met expertise in hoogbegaafdheid

annagarssen.nl

Elke hoogbegaafde is anders. Er zijn wel kenmerken die ze allemaal hebben: een grote cognitieve potentie, een sterk rechtvaardigheidsgevoel, creativiteit, grote behoefte aan autonomie, maar ook een voorsprong in de ontwikkeling, grote nieuwsgierigheid en intensiteit (waarin, dat verschilt per persoon). En toch heb je een te beperkt beeld van hoogbegaafdheid als je alleen kijkt naar die kenmerken. Daarom lees je in dit hoofdstuk meer uitleg over wat hoogbegaafdheid wel en niet is.

Op school merk je bij hoogbegaafde leerlingen vooral een verschil in gedrag, communicatie en in de manier van leren, vergeleken met niet-hoogbegaafde leerlingen. Je zou kunnen zeggen dat het een verschil is tussen twee soorten bloemen. Elke soort heeft een andere hoeveelheid zonlicht en water en andere voeding nodig om goed te kunnen groeien en bloeien.

WAT HOOGBEGAAFDHEID WÉL IS

Bewustzijn: Hoogbegaafden hebben een sterk bewustzijn van zichzelf en hun omgeving. Ze nemen over het algemeen meer en sneller waar, leggen razendsnel verbanden en denken in de breedte. Hun bewustzijn beïnvloedt alles wat ze doen, voelen en hoe ze leren.

Ontwikkeling in meerdere domeinen: Hoogbegaafdheid komt tot uiting op cognitief, sociaal en emotioneel niveau. Op cognitief en sociaal vlak lopen ze vaak voor, op emotioneel vlak lopen ze vaak gelijk met hun leeftijdsgenoten. Het is in elk geval goed om je te beseffen dat hoogbegaafde leerlingen vaak op het ene vlak erg voorlopen en op het andere vlak wat minder.

Context en omgeving: Hoe een kind zich ontwikkelt, hangt sterk af van de omgeving. De school, de leerkracht en de ouders vormen de omgeving waarbinnen het kind kan groeien of juist vastloopt. Een leerling die zich veilig en gezien voelt, kan zijn kracht volledig inzetten. Als die juist te weinig ruimte krijgt, kan de leerling blokkeren of zich terugtrekken, zonder dat er iets 'mis' is met het kind zelf.

We gebruiken geen IQ-score als uitgangspunt voor hoogbegaafdheid. Een test kan wel iets laten zien, maar zegt nooit alles over een individu. Sommige experts gebruiken een IQ-score van ten minste 130 als definitie van hoogbegaafdheid, maar een lagere score sluit niet uit dat iemand hoogbegaafd is. Het resultaat van een intelligentietest hangt af van allerlei factoren, zoals degene die de test afneemt, trauma en ook simpelweg of je je dag hebt of niet. Het belangrijkste is om naar de genoemde kenmerken van hoogbegaafdheid te kijken, met als doel erachter te komen welke leer- en ontwikkelbehoeften het kind heeft.

WAT HOOGBEGAAFDHEID NIET IS

Hoogbegaafdheid is geen synoniem voor iemand met faalangst of perfectionisme. Het staat ook niet gelijk voor iemand waaraan je extra hard moet trekken om door de leerkuil te gaan, die achterloopt op sociaal vlak of in hun executieve vaardigheden. Er bestaan geen standaardlabels die recht doen aan een hoogbegaafde leerling. Bekijk ze dus los van deze labels, want dan pas kom je erachter wat er daadwerkelijk aan de hand is.

Een hoogbegaafde leerling kán natuurlijk wel bijvoorbeeld faalangstig zijn, net als ieder ander kind. Maar gedrag dat lijkt op faalangst of perfectionisme heeft bij hoogbegaafden vaak een andere oorzaak. Dat geldt ook voor ander gedrag, er zit vaak iets anders achter dan je in eerste instantie zou verwachten.

Een voorbeeld:

Een hoogbegaafde leerling is wel erg langzaam met een opdracht.

Je denkt het komt doordat de leerling bang is om fouten te maken, maar na een gesprekje merk je dat de leerling betekenisgericht te werk gaat. Het wil iets maken dat klopt met eigen waarden en gevoel. Zo'n leerling werkt zorgvuldig, bewust en precies, zonder dat dit voortkomt uit een probleem.

Wanneer je weet dat je bij een hoogbegaafde leerling niet moet uitgaan van een tekort of ontwikkelingsprobleem, zal je ze veel beter en sneller begrijpen.

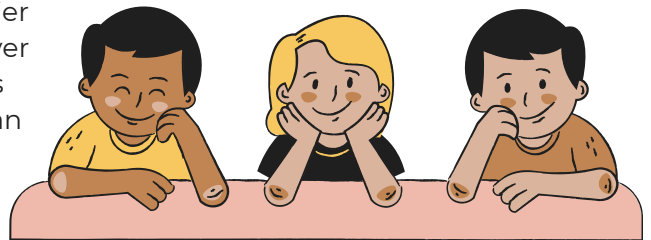
HOOGBEGAAFDHEID UIT ZICH OP VERSCHILLENDE MANIEREN

Gedrag

In het gedrag van hoogbegaafde leerlingen zie je vaak hun manier van bewustzijn terug, en de manier waarop zij denken en betekenis geven aan de wereld om zich heen. Het gaat er niet om dat je naar kenmerken zoekt, want dan krijg je de neiging ze in een hokje te plaatsen. Merk in plaats daarvan op hoe hun unieke zelf zichtbaar is in interacties, vragen en reacties. Zo leer je veel over de leerling.

Iets dat vaak bij ze opvalt, is een sterk gevoel voor rechtvaardigheid.

Dat kan gaan over regels in de klas, de manier waarop leerlingen met elkaar omgaan, of over beslissingen van volwassenen. Wanneer iets voor de hoogbegaafde leerling niet klopt, kan die daar vragen over hebben of ertegenin gaan. Dat gedrag kan je interpreteren als tegendraads of lastig, maar dat is niet zo bedoeld. Vanuit hun standpunt is het heel logisch. Het komt voort uit een sterke behoefte aan echtheid en eerlijkheid.

Hoogbegaafde leerlingen hebben vaak ook een sterke behoefte aan autonomie. Ze willen zelf keuzes kunnen maken in hun leerproces en betrokken zijn bij beslissingen die hen raken. Dit betekent niet dat ze regels negeren, maar dat ze graag begrijpen waarom iets op een bepaalde manier gaat. Door hun autonomie te respecteren, voelen ze zich serieus genomen en zie je meer motivatie en betrokkenheid.

Omdat hoogbegaafden anders denken, leren en voelen, wordt hun gedrag best vaak onjuist geïnterpreteerd. Een paar voorbeelden:

- Een hoogbegaafd kind stopt na één keer proberen met een puzzel als het niet interessant genoeg is. Dat is een rationele beslissing, niet een blokkade door perfectionisme.
- Een hoogbegaafde leerling die niet lijkt te luisteren, wordt gezien als ongehoorzaam in plaats van te vragen wat de reden is.
- Een hoogbegaafde kleuter fluistert een nieuw woordje een paar keer zachtjes voordat 'ie het hardop zegt. Het is geen angst om te falen, maar een zorgvuldige manier van leren en uitvoeren.

Door gedrag te labelen vanuit de standaardverwachtingen die we van kinderen hebben, krijgen de hoogbegaafde kinderen begeleiding die niet genoeg aansluit bij wat ze werkelijk nodig hebben. Daarom is het belangrijk om met een open, nieuwsgierige blik naar ze te blijven kijken en luisteren.

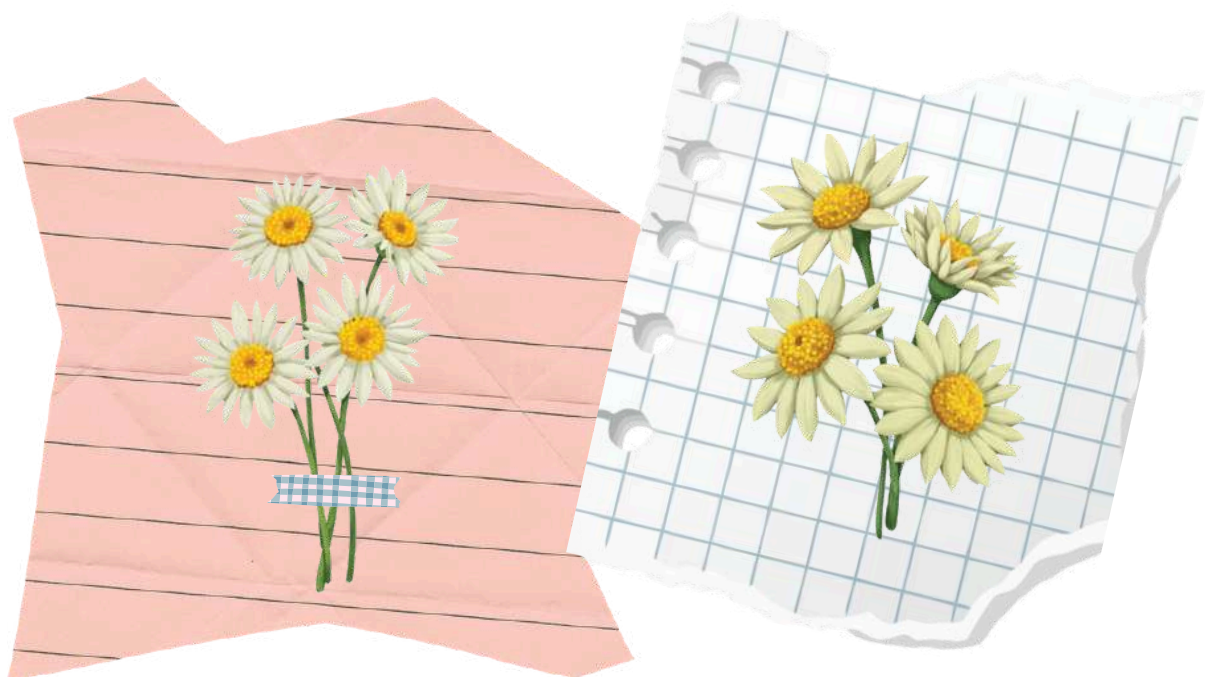
Communicatie

Hoogbegaafde leerlingen hebben veel vragen, zoeken nuance en kunnen meerdere perspectieven tegelijk overwegen. Soms lijken ze kritisch of te complex, maar eigenlijk is dat gewoon een brede en ruime manier van denken.

Ook kan de behoefte aan eerlijkheid en authenticiteit sterk aanwezig in de communicatie. Hoogbegaafde leerlingen reageren vaak goed op volwassenen die duidelijk en oprecht zijn. Wanneer uitleg niet logisch voelt of wanneer woorden en intenties niet met elkaar lijken te kloppen, merken zij dat vaak snel. Ze kunnen daar vragen over stellen of moeite hebben om mee te gaan in een uitleg die voor hen niet klopt.

Verder leggen veel hoogbegaafde leerlingen gemakkelijk verbanden tussen verschillende onderwerpen, ideeën of situaties. Daardoor kunnen ze opmerkingen maken of vragen stellen die voor jou misschien onverwacht of lastig lijken. Soms komen vragen naar voren die verder gaan dan de directe opdracht of situatie. Ze willen bijvoorbeeld weten hoe iets werkt, waarom iets zo is, of hoe het samenhangt met andere dingen die ze kennen, of ze maken zich ergens zorgen over.

Ze zijn ook erg gericht op de verbinding met andere mensen. Hoogbegaafden kunnen erg empathisch, eerlijk en betrokken zijn. Ze merken vaak subtiele oneerlijkheden of inconsistenties op. Zo kan een hoogbegaafde leerling aanvoelen dat het niet goed gaat met de juf. Maar als de leerling niet weet wat er met haar aan de hand is, kan die zich zorgen maken, zich niet fijn voelen en/of zich niet kunnen concentreren. Wanneer de juf weet dat veel hoogbegaafde kinderen zo sensitief zijn, kan zij de leerling geruststellen.

Leren

Hoogbegaafden leren vaak sneller en diepgaander dan hun leeftijdsgenoten. Nieuwe informatie wordt snel verwerkt en samengevoegd met kennis die ze al hebben. Daardoor kunnen ze soms grote denksprongen maken die voor anderen niet direct te volgen zijn. Waar andere leerlingen stap voor stap redeneren, kan een hoogbegaafd kind al bij een conclusie zijn. Terwijl de tussenstappen in het hoofd zijn overgeslagen of nauwelijks bewust zijn doorlopen. Dat hoeft geen probleem te zijn.

Veel hoogbegaafde kinderen leren bovendien graag vanuit betekenis en begrip (top-down). Ze hebben het nodig om eerst de betekenis (waarom doen we dit, waar gaat het naartoe?) te begrijpen voordat ze zich bezighouden met details of losse onderdelen. Zolang dit niet duidelijk is, kan een hoogbegaafde leerling veel vragen gaan stellen, niet beginnen aan een opdracht, of er heel lang over doen. Dit is meestal vrij simpel op te lossen door uit te vinden waar de leerling betekenis mist in de opdracht en die betekenis vervolgens te geven. Wanneer ze het doel of het onderliggende principe van iets doorzien, kunnen ze de afzonderlijke stappen vaak moeiteloos plaatsen en uitvoeren. Maar als die context ontbreekt, kan het leren juist stroef verlopen, omdat alleen de losse stukjes informatie voor hen weinig betekenis hebben.

Hoogbegaafde kinderen leren holistisch. Ze kijken niet alleen naar een losse opdracht, maar zien verbanden met andere onderwerpen, situaties of kennis die ze al hebben. Daardoor stellen ze soms vragen die verder een andere kant op gaan dan de bedoeling van de opdracht. Voor henzelf is dat een logisch gevolg van het bredere netwerk van verbanden dat ze in hun hoofd leggen.

De motivatie van hoogbegaafde leerlingen komt vaak sterk van binnenuit (intrinsieke motivatie). Wanneer een onderwerp hen interesseert en wanneer ze het nut ervan zien, gaan ze er lekker mee aan de slag. Als de betekenis of het doel van een taak voor hen niet duidelijk is, kan hun motivatie juist ver te zoeken zijn. Dat is geen onwil, het komt meestal door hun behoefte aan betekenis en samenhang. Andersom kan je hun motivatie juist aanzetten door het nut duidelijker te maken. Als 'het waarom' wél duidelijk is, of wanneer een onderwerp sowieso al aansluit bij hun interesse, kan hun betrokkenheid juist groot zijn. Voor deze leerlingen helpt het om ze context te geven: wat is het doel van deze opdracht, waar draagt het aan bij, waar gaat het naartoe, waarom doen we dit?

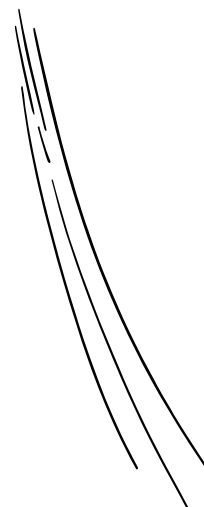
Ook hebben veel hoogbegaafden minder herhaling nodig om iets te begrijpen of te beheersen. Waar andere leerlingen baat hebben bij veel oefening om een vaardigheid onder de knie te krijgen, kan een hoogbegaafde leerling na een paar voorbeelden al doorhebben hoe het werkt. Wanneer ze dan alsnog veel herhalende oefeningen moeten maken, kan dat leiden tot verveling of afhaken. Ze willen wel werken, maar ze hebben het al onder de knie.

Tot slot kunnen hoogbegaafden weleens spontaan hun eigen aanpak kiezen bij een taak of probleem. Ze bedenken een andere route, slaan stappen over die voor hen vanzelfsprekend zijn, of proberen iets op een eigen manier op te lossen. Dat kan voor een leerkracht soms lastig zijn, vooral als er een verwachting is om het op een bepaalde manier te doen. Dat vraagt een open houding naar de leerling toe. Wanneer er ruimte voor is voor hun manier van denken en hun behoefte aan autonomie in het leerproces, merk je dat in positieve zin terug in hun gedrag, leerproces en communicatie.

5 tips voor leerkrachten

1. Bekijk gedrag door de lens van het hoogbegaafde kind, niet alleen door de lens van de verwachtingen van het schoolsysteem of de gemiddelde leerling.
2. Onderzoek de oorzaak van blokkades voordat je een problemdiagnose geeft.
3. Bied context en duidelijkheid, zodat het kind weet waarom het iets doet en wat het nut is.
4. Geef ruimte voor autonomie door de leerling ruimte te geven voor eigen ideeën en perspectieven.
5. Respecteer hun manier van gedrag, communiceren en leren. Geef vertrouwen in hun aanpak.

Hoogbegaafdheid is een bijzondere kracht. Wanneer hoogbegaafde kinderen ruimte krijgen voor hun unieke manier van bewustzijn, kunnen ze bloeien en bijdragen op manieren die anders misschien onzichtbaar zouden blijven.

Ruimte voor verschillen

Hoofdstuk 2

Susan Fransen

Psychosociaal therapeut en kindtherapeut
Expertise hoogbegaafdheid

dehoogbegaafdevrouw.com

Een hoogbegaafd kind merkt vaak al vroeg dat zijn manier van denken en waarnemen verschillend is van die van leeftijdsgenoten. Deze leerling stelt andere vragen, ziet verbanden sneller en ervaart situaties intenser. Wanneer de manier van zijn niet wordt herkend of erkend, kan de leerling het gevoel krijgen dat die niet goed aansluit bij de groep of bij de verwachtingen van school. Er is een mismatch door het anders zijn, wat probleemgedrag kan opleveren. Dit is een signaal dat er iets moet gebeuren. Zo niet, dan kan het grote gevolgen hebben voor de ontwikkeling van de identiteit en het zelfbeeld van de leerling. Ik leg je uit hoe de mismatch in elkaar zit en wat je als leerkracht kan doen.

Mismatch

Zo ontstaat er een innerlijk spanningsveld. Het kind voelt dat het anders is, maar kan dit nog niet plaatsen. Het begrijpt niet dat dit verschil te maken heeft met een systeem dat is ingericht op gemiddelden. Het kan alleen ervaren dat het niet volledig wordt begrepen. Daardoor kan het kind de conclusie trekken dat het zelf niet goed is zoals het is.

Waarom probleemgedrag vaak het topje van de ijsberg is

Probleemgedrag op school is een signaal van een mismatch tussen de leerling en het systeem. Het laat zien dat er geen goede aansluiting is tussen wat de leerling nodig heeft en wat de omgeving biedt. Wanneer deze signalen alleen worden gezien als probleemgedrag, wordt de onderliggende betekenis gemist. En bij hoogbegaafde leerlingen is het vaak iets anders dan je in eerste instantie zou denken.

Juist wanneer hoogbegaafdheid alleen wordt benaderd vanuit modellen, zoals: *"Deze leerling wil vaak niet beginnen aan een opdracht -> dan zal het faalangst zijn"* of *"Zij is hoogbegaafd, dus betekent niet doorzetten bij een opdracht dat ze perfectionistisch is en we aan de slag moeten met de leerkuil,"* bestaat het risico dat wat er eigenlijk aan de hand is niet wordt gezien, de leerling niet goed wordt ondersteund en die daardoor onnodig vastloopt en wordt bevestigd in het gevoel van onveiligheid.

Aanpassen

De leerling voelt dat er geen echte aansluiting is, maar kan nog niet begrijpen dat de oorzaak daarvan buiten zichzelf ligt. Het zoekt de oorzaak daarom vaak bij zichzelf en probeert zich steeds beter te voegen naar wat wordt gevraagd.

De leerling kan dit op twee manieren uiten, namelijk: als het aangepaste kind of het rebelse kind. Het aangepaste kind is het kind waarvan je er wel 30 van in de klas wil hebben, het rebelse kind zal de les verstoren en de relatie op de proef stellen. Dit is een beschermingsmechanisme waarin het kind zelf controle heeft over de afwijzing die gaat komen. Het doet minder pijn als de afwijzing onder controle is in plaats van onverwachts en tijdens een kwetsbaar moment. En dus gaat deze leerling vervelend gedrag vertonen.

Waarom trekt deze leerling zich terug?

Ook terugtrekgedrag kan je anders bekijken. Een hoogbegaafde leerling die zich terugtrekt, doet dit niet omdat het geen interesse heeft, maar omdat het zich niet veilig voelt om zichtbaar te zijn.

Wanneer vragen niet welkom zijn of wanneer gevoelens niet worden herkend, kan een kind leren om zichzelf kleiner te maken en zich op de achtergrond te houden. Spijbelen is ook een vorm van terugtrekken.

Mentale en lichamelijke klachten zijn signalen die laten zien dat de mogelijkheid tot aanpassing van het kind zijn grens heeft bereikt, of er eigenlijk al te lang overheen heeft moeten gaan. Vermoeidheid, somberheid, stress en lichamelijke spanning zijn vaak verbonden met langdurige druk om te functioneren op een manier die niet aansluit bij wie iemand is.

ONTWIKKELING

Ontwikkeling gaat niet alleen over leerstof en prestaties, maar ook over de ruimte die een kind krijgt om zichzelf te blijven binnen een systeem. Wanneer een hoogbegaafde leerling zich veilig voelt in zijn manier van denken en voelen, kunnen zijn kwaliteiten een geweldige bron zijn van creativiteit, betrokkenheid en diepgang. Wanneer die veiligheid ontbreekt, worden diezelfde unieke kwaliteiten een kwetsbaarheid.

Identiteit

Identiteit ontwikkelt zich in relatie tot de omgeving. Kinderen leren wie ze zijn door hoe anderen op hen reageren. Wanneer een kind steeds signalen ontvangt dat zijn manier van denken of voelen lastig is en moet veranderen, kan dit leiden tot twijfel aan zichzelf en tot een gevoel van onveiligheid. Het hoeft niet zo te zijn dat het kind zich hiervan bewust is.

Op langere termijn kan de mismatch invloed hebben op de ontwikkeling van identiteit. Een hoogbegaafde leerling moet zich langdurig aanpassen, leert hierdoor om te functioneren binnen de verwachtingen van anderen, maar verliest ondertussen steeds meer contact met wat het zelf voelt en denkt. Het ontwikkelt een beeld van zichzelf dat is gebaseerd op wat van buitenaf wordt bevestigd, in plaats van op innerlijke overtuiging.

Dit kan leiden tot een innerlijke verdeeldheid. Aan de buitenkant lijkt de leerling zich goed te redden, terwijl het van binnen onzeker of leeg kan zijn. Het leert rollen aan te nemen om erbij te horen en om niet op te vallen.

Zij hebben geleerd om hun gevoeligheid te beheersen, hun denken in te houden en hun verlangen uit te stellen. Dit kan jarenlang goed gaan, totdat de innerlijke spanning te groot wordt. En dit willen we graag voorkomen.

Zelfbeeld

Wanneer gedrag langdurig onjuist wordt geïnterpreteerd, heeft dit invloed op het zelfbeeld. Kinderen leren wie ze zijn in relatie tot hoe anderen op hen reageren. Als hun manier van denken of voelen herhaaldelijk verkeerd wordt begrepen en onterecht wordt gecorrigeerd, kunnen zij de conclusie trekken dat er iets mis is met ze is.

- Een leerling die vaak hoort dat het overdrijft, kan gaan twijfelen aan zijn eigen waarneming.
- Een kind dat leert dat zijn vragen lastig zijn, kan minder gaan vragen.
- Een kind dat merkt dat zijn tempo en diepgang niet past bij de verwachtingen, kan zichzelf kleiner maken om aansluiting te vinden.

De leerling ontwikkelt zo niet alleen vaardigheden, maar ook overtuigingen over wie het is:

"Ik ben te veel."

"Ik mag niet zijn wie ik ben."

"Ik kan niks."

"Ik hoor hier niet."

De vraag is dan hoe de omgeving zó kan aansluiten dat het kind zichzelf kan blijven terwijl het groeit.

Het verhaal van het kind

Het is noodzakelijk om vooral aandacht te hebben voor het verhaal van het kind. Wie is dit kind? Wat ervaart het? Waar voelt het zich veilig? Waar voelt het zich niet gezien? Deze vragen kunnen niet worden beantwoord door een model of theorie, maar alleen door ontmoeting en in gesprek met jou.

Leren en ontwikkelen kunnen pas plaatsvinden wanneer een kind zich veilig voelt en wanneer de manier van 'zijn' wordt erkend. Zonder deze basis is er geen werkelijke groei.

En natuurlijk moet de leerling voorbereid worden op de toekomst binnen een maatschappij met allerlei verwachtingen. Maar dit is bij een hoogbegaafde leerling alleen mogelijk wanneer deze van binnenuit begrijpt en beweegt. Pas dan kunnen zij leren om zich op een gezonde manier aan te passen: *"Hoe zorg ik ervoor dat ik binnen mijn eigen grenzen en op mijn manier wel kan geven wat van mij verlangd wordt?"*

Een kind dat zich veilig voelt durft vragen te stellen, durft fouten te maken en durft zijn eigen gedachten te onderzoeken. Daarom is veiligheid een voorwaarde voor leren. Zonder deze basis blijft ontwikkeling oppervlakkig en is de kans op 'probleemgedrag' groot.

Ruimte voor verschillen

Wanneer hoogbegaafdheid wordt begrepen als meer dan een verzameling kenmerken en wanneer gedrag wordt gezien als een reactie op de omgeving, verandert ook de vraag wat kinderen en scholen nodig hebben. De focus verschuift dan van het kijken naar: wat is normaal en hoe zorg ik ervoor dat afwijkingen weer gaan passen binnen de verwachtingen? Naar het creëren van omstandigheden waarin een kind zich werkelijk kan ontwikkelen als mens.

Dus in plaats van de hoogbegaafde leerling te laten passen in een systeem dat niet past, kun je kijken hoe dat kind kan leren omgaan met situaties waar het geen controle over heeft. Een hoogbegaafd kind en een niet hoogbegaafd kind zitten verschillend in elkaar. Voor een hoogbegaafde leerling is het heel belangrijk dat het ook wordt gezien voor wie het is. Dit vraagt om een schoolomgeving waarin verschillen niet alleen worden getolereerd, maar daadwerkelijk ruimte krijgen.

HOE DAN?

Een open blik

Voor scholen betekent dit dat zij niet alleen moeten werken met kennis over hoogbegaafdheid, maar ook met houding. Het vraagt om een open blik waarin het model niet wordt gezien als antwoord, maar als beginpunt van gesprek. De vraag verschuift van: 'in welk profiel past dit kind?' naar: 'wie is dit kind en wat heeft het nu nodig om zich te kunnen ontwikkelen binnen deze context?'

Afwijken van vaste kaders

Dit vraagt om ruimte om af te wijken van vaste kaders wanneer deze geen recht doen aan het individu. Het betekent niet dat structuur moet verdwijnen, maar dat structuur flexibel wordt ingezet. Leerlijnen en doelen blijven belangrijk, maar zij mogen niet belangrijker worden dan het kind dat zich binnen deze lijnen beweegt. Het kernwoord hiervoor is vertrouwen. Vertrouwen in de leerhonger, nieuwsgierigheid én de capaciteiten van de hoogbegaafde leerling. In dat vertrouwen weet je dat het goed komt, ook als je afwijkt van de kaders.

Is afwijken van de norm een probleem of een inzicht?

Dit betekent ook dat scholen zich mogen afvragen hoe zij omgaan met afwijking van de norm. Wordt verschil gezien als probleem of als bron van inzicht? Wordt gedrag direct gecorrigeerd of eerst onderzocht? Wordt hoogbegaafdheid gezien als iets dat passend moet worden gemaakt binnen het systeem of als iets dat het systeem uitdaagt tot beweging? De verantwoordelijkheid ligt niet (alleen) bij de leerling om zich aan te passen, maar ook bij het systeem om open te staan voor verschillen. Dit vraagt om professionele reflectie en om het durven loslaten van vaste beelden over hoe leren en ontwikkelen precies hoort te gaan.

Daarnaast vraagt deze benadering om bewustzijn van de invloed van het systeem zelf. Het schoolsysteem is gericht op resultaten, toetsen en vergelijkbaarheid. Dit maakt het moeilijk om ruimte te laten voor processen die niet direct zichtbaar zijn. Toch is het juist bij hoogbegaafde kinderen belangrijk om niet alleen te kijken naar resultaten, maar ook naar hun ontwikkeling.

Contact met ouders

In deze benadering krijgt ook de stem van ouders een andere betekenis. Ouders kennen hun kind in een andere context dan school. Zij zien hoe het kind zich thuis voelt, waar de spanning ervaren wordt en waar het tot rust komt. Hun waarnemingen zijn een essentieel onderdeel van het begrijpen van het kind als geheel. Het vraagt om het serieus nemen van ervaringen die niet altijd meetbaar zijn, maar wel betekenisvol. Meer hierover lees je in hoofdstuk 7 en 8.

Aandacht

In de praktijk betekent dit dat er tijd nodig is voor gesprek, voor observatie en voor afstemming. Het vraagt om samenwerking tussen leerkracht, intern begeleider, ouders, eventueel externe professionals en vooral: de leerling zelf. Niet om sneller te diagnosticeren, maar om beter te begrijpen. En het vraagt vooral om vertrouwen.

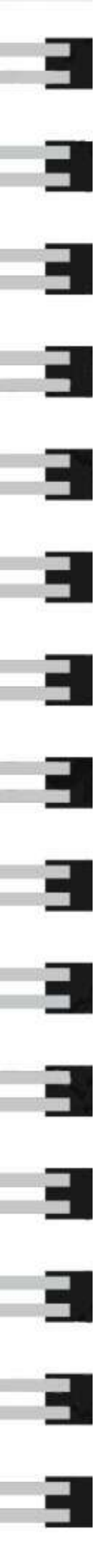
Gedrag lezen bij hoog- begaafde kinderen

Hoofdstuk 3

Christin Vek

GZ psycholoog

Wanneer een kind of jongere bij mij als GZ-psycholoog komt, is er zelden sprake van een open begin. Meestal is er namelijk al veel gezegd, bedacht en benoemd. Ouders hebben gesprekken gevoerd op school, er zijn observaties geweest, soms al trajecten doorlopen. Termen als ASS (autisme spectrumstoornis), ADHD (aandachtstekortstoornis met hyperactiviteit), ODD (oppositieel opstandige gedragsstoornis), angststoornis of 'werkhoudingsproblemen' zijn vaak al langsgekomen. Deze labels worden gebruikt om grip te krijgen op gedrag dat zorgen oproept. Begrijpelijk, en vaak goed bedoeld, maar ik zie ook hoe mensen door die labels niet meer goed kijken naar wat wél passend is. Dit gebeurt soms zelfs voordat er echt is gekeken naar het kind zelf.

NIEUWSGIERIGHEID ALS ANTIGIF TEGEN TE SNELLE LABELS

Mijn professionele wortels liggen in de VG-sector (Verstandelijke Gehandicaptenzorg), integrale vroeghulp en de sGGZ (specialistische Geestelijke Gezondheidszorg) Kind en Jeugd. Juist het werken met kinderen en volwassenen die zich verbaal niet vanzelfsprekend kunnen uitdrukken, heeft mij geleerd om gedrag niet te snel te labelen. Voor hen is gedrag per definitie communicatie. Gedrag is nooit 'zomaar lastig' of 'doelbewust tegenwerkend'. Het is een reactie op iets: op de omgeving, op verwachtingen, op innerlijke spanning, op een gemis of juist te veel aan prikkels. Diezelfde houding neem ik mee in mijn werk met hoogbegaafde kinderen, jongeren en volwassenen.

Wat mij daarin steeds opnieuw opvalt, is hoe snel ook ervaren professionals zoals leerkrachten, intern begeleiders of hulpverleners kunnen grijpen naar verklaringen die logisch klinken, maar te weinig recht doen aan de complexiteit van het kind dat voor hen zit. Hoogbegaafdheid wordt daarbij vaak gemist of onvoldoende meegenomen. Niet omdat men het kind niet serieus neemt, maar omdat ons systeem is ingericht rondom gemiddelden. En alles wat daar structureel buiten valt, roept handelingsverlegenheid op.

Gedrag is iets dat begrepen wil worden

In mijn werk probeer ik daarom één kernhouding steeds opnieuw centraal te stellen: nieuwsgierigheid. Nieuwsgierigheid betekent voor mij dat gedrag niet meteen wordt opgevat als iets wat gecorrigeerd of verklaard moet worden, maar als iets dat begrepen wil worden. Dat vraagt om vertraging, om het verdragen van onzekerheid en om het werken met een voorlopig standpunt in plaats van definitieve conclusies.

Hoogbegaafdheid zie ik niet als een prestatielabel of als synoniem voor hoge cijfers. Ik zie het als een andere manier van denken, voelen en waarnemen. Een manier die vaak gepaard gaat met snelle informatieverwerking, diepgaande interesses, een sterke behoefte aan autonomie en authenticiteit, en een intens beleven van de wereld. Juist omdat deze manier van functioneren minder goed past binnen de standaardstructuren van onderwijs en zorg, wordt gedrag van hoogbegaafde kinderen regelmatig verkeerd geïnterpreteerd.

Een van de meest hardnekkige misverstanden is dat gedrag een rechtstreeks symptoom zou zijn van een stoornis. Druk gedrag wordt gekoppeld aan ADHD, terugtrekking of rigiditeit aan ASS, woedeaanvallen aan oppositieel gedrag. Deze manier van denken is overzichtelijk, maar doet tekort aan de vraag wat gedrag eigenlijk probeert te zeggen. En als je dan een dergelijk label erop hebt geplakt kom je nog steeds niet sneller van het gedrag af... Toch?

Wanneer ik gedrag lees als communicatie, stel ik mezelf deze vragen: Wat gebeurt hier? Waar reageert dit kind op? Wat wordt er van hem of haar gevraagd, expliciet en impliciet? En wat vraagt dit gedrag eigenlijk terug van de omgeving?

Voorbeeld: Een peuter van 2,5 jaar die ik ontmoette, liet dat verschil haarscherp zien. Thuis sprak hij in lange zinnen over technisch speelgoed, hij maakte complexe verbanden en merkte kleine veranderingen in zijn omgeving op. Hij keek zijn ouders en mij indringend aan om te checken of wij hetzelfde hadden waargenomen. In de voorschoolse setting liet hij echter een totaal ander beeld zien. Hij huilde veel, speelde nauwelijks en zocht voortdurend nabijheid van een volwassene. Ze kwamen bij mij met zorgen over zijn emotionele ontwikkeling.

Pas toen beide beelden (van thuis en de voorschoolse opvang) naast elkaar werden gelegd, werd duidelijk dat zijn gedrag geen teken was van onvermogen, maar van een gebrek aan aansluiting. Zijn gedrag vertelde iets over de omgeving waarin hij zich bevond, niet over een tekort in hemzelf. Zonder die context had ditzelfde gedrag gemakkelijk aanleiding kunnen zijn voor vroeg problematiseren.

Waar kan je als leerkracht op letten

Bij jonge kinderen zijn de signalen van ouders vaak de eerste graadmeter. Let specifiek op opvallende verschillen in gedrag tussen thuis en de opvang of school. Een kind kan zich in de klas extreem aanpassen en daar heel rustig of juist teruggetrokken zijn, terwijl de spanning er thuis uitkomt in de vorm van 'probleemgedrag'. Andersom kan ook: een kind dat thuis rust vindt, maar op school door een gebrek aan aansluiting of uitdaging overprikkeld raakt en daar fel reageert. Het gedrag vertelt hier niet het hele verhaal; het vertelt het verhaal van de wisselwerking met de omgeving.

Wat kan je als leerkracht doen

- Neem tegenstrijdigheden serieus. Vermijd de aanname dat gedrag thuis automatisch aan de thuissituatie ligt.
- Sta naast de ouders. Ga samen op zoek naar het 'waarom' achter het verschil in gedrag. Praat over hoe het samenspel en de taakgerichtheid verlopen in beide contexten.
- Durf te vragen naar bewijzen van de binnenwereld van het kind. Vraag ouders om een filmpje van thuis, of neem als ouder een thuisgemaakte tekening of een complex bouwwerk mee naar school. Dit helpt om het ontwikkelniveau van het kind scherper te krijgen.
- Ondersteun de autonomie van het hoogbegaafde kind. Zoals door de leerling kleine keuzes op de groep aan te bieden.

Reflectievraag: Durf ik verder te kijken dan mijn eigen schoolcontext? Kan ik het beeld van de ouders zien als een noodzakelijk puzzelstuk, in plaats van een kritiek op mijn aanbod?

Deze manier van kijken blijft essentieel, ook wanneer kinderen ouder worden. Als je contextueel kijkt, ga je ervan uit dat gedrag altijd logisch is als je de omstandigheden begrijpt. In de klas betekent dit dat gedrag geen eigenschap is van het kind, maar een resultaat van de wisselwerking tussen het kind en de omgeving. Je kijkt niet naar wat een kind is (bijvoorbeeld "*Hij is brutaal*"), maar naar wat het kind doet in deze specifieke situatie (bijvoorbeeld "*Hij reageert fel omdat hij zich niet gehoord voelt*").

In het onderwijs zie ik veel kinderen die afhaken, wiebelen, dagdromen of juist storend gedrag laten zien. Dat gedrag wordt vaak gezien als een probleem van aandacht, motivatie of werkhouding. Minder vaak wordt onderzocht of het tempo, de inhoud en de manier van aanbieden wel aansluiten bij wat het kind nodig heeft.

Hoogbegaafde leerlingen denken vaak vooruit. Zij overzien scenario's, zien mogelijke fouten aankomen en leggen verbanden die anderen nog niet zien. Wat aan de buitenkant oogt als piekeren, besluiteloosheid of angst, komt regelmatig voort uit een hoofd dat simpelweg sneller werkt dan de omgeving bij kan houden.

Bij een jonge vrouw van 19 jaar die zich meldde met sociale angstklachten en de vraag of zij mogelijk autisme had, werd het volgende zichtbaar: ze volgde een universitaire opleiding en dacht na over het combineren van meerdere studies. Haar angst nam vooral toe in situaties waarin zij zich moest aanpassen aan het tempo en de interesses van leeftijdsgenoten. In gesprekken bleek dat haar sociale ongemak niet voortkwam uit onbegrip van sociale signalen, maar omdat ze zich al vanaf de kleuterklas voortdurend heeft moeten inschikken en afvlakken.

Toen haar functioneren werd begrepen vanuit hoogbegaafdheid en zij ontwikkelingsgelijken vond, nam haar angst aanzienlijk af. Niet omdat haar omgeving ineens eenvoudiger werd, maar omdat zij zichzelf beter begreep. Het label bleek hier minder helpend dan de onderliggende verklaring.

Niet alle misinterpretaties ontstaan uit zichtbaar probleemgedrag. Een groot deel van de hoogbegaafde leerlingen past zich juist extreem goed aan. Pas veel later ontstaan klachten van angst, somberheid of uitputting. In de GGZ worden deze klachten dan behandeld, terwijl de onderliggende langdurige aanpassing zelden nog wordt herkend.

Waar kan je als leerkracht op letten

Het 'brave' kind vormt vaak de grootste uitdaging voor de opmerkzaamheid van een leerkracht, omdat dit gedrag doorgaans wordt gezien als een teken dat het goed gaat. Om de aangepaste leerling werkelijk te herkennen, moeten we verder kijken dan de afwezigheid van conflicten en zoeken naar de aanwezigheid van wederkerigheid. Een belangrijk observatiepunt is het spel: gaat een kind op in de activiteit met oprecht plezier, of zie je een leerling dat voortdurend de omgeving 'scant'? Deze 'kameleon' past taalgebruik, interesses en gedrag naadloos aan de ander aan, maar laat zelden de eigen ware ik zien. Het kind is nooit de kartrekker, maar kiest de veilige weg van het volgen om de harmonie te bewaren. Hoewel dit op school rust geeft, wordt de prijs voor deze extreme aanpassing vaak pas thuis betaald in de vorm van uitputting of emotionele ontladingen.

Wat kan je als leerkracht doen

→ Vraag aan ouders of het kind thuis extreem moe is of emotionele ontladingen heeft. Vaak wordt de prijs voor de aanpassing op school pas thuis betaald.

→ Bevestig de eigenheid van het kind. Benoem en erken specifiek wanneer een kind een eigen mening of unieke invalshoek deelt, hoe klein ook.

→ Geef keuzes waarbij het kind gedwongen wordt naar de eigen behoefte te luisteren (bijvoorbeeld "Wil je dit alleen doen of samen?") in plaats van automatisch de groep te volgen.

→ Bespreek in een rustig moment wat je opvalt: "Ik zie dat je heel goed kunt meedoen met wat X wil, maar wat vind jij eigenlijk het leukste om te doen?"

Reflectievraag: Zie ik een kind dat werkelijk floreert, of zie ik een kind dat zozeer bezig is met overleven dat het zichzelf gaandeweg verliest?

Contextvraag: Als ik de groepsdruk weghaal, wat krijgt dan de ruimte om zichtbaar te worden bij deze leerling?

Ook de kloof tussen binnenwereld en buitenwereld speelt hierin een rol. Veel hoogbegaafde kinderen verwerken intens en diep, maar laten dit niet altijd zien op de manier die volwassenen verwachten. Wanneer betrokkenheid niet zichtbaar wordt getoond, wordt al snel aangenomen dat het kind niet begrijpt of niet gemotiveerd is. Zo wordt de leerling verkeerd begrepen.

Een jongen van 9 jaar die ik in behandeling had, werd op school gezien als brutaal, oppositioneel en sociaal rigide. Er werd gedacht aan ASS of ODD. Thuis zagen ouders een jongen die steeds somberder werd, sneller ontplofte en zijn nieuwsgierigheid verloor. In gesprek met ouders kwam een vroeg en sterk rechtvaardigheidsgevoel naar voren, evenals een duidelijke verandering in functioneren na enkele nare ervaringen met klasgenoten op school.

Zijn gedrag bleek een manier om zichzelf te beschermen. Na traumagerichte behandeling verdwenen de gedragsproblemen en keerden zijn leehonger en vertrouwen in klasgenoten terug. De eerder overwogen labels bleken niet meer passend zodra zijn geschiedenis en context breed onder de loep zijn genomen.

Waar kan je als leerkracht op letten

Gedrag dat overkomt als 'brutaal', oppositioneel of sociaal rigide is nooit zomaar lastig. Het is vaak een manier om de eigen integriteit te beschermen tegen onbegrip, overbelasting of een diep gekwetst rechtvaardigheidsgevoel. In de praktijk is dit gedrag voor een leerkracht vaak moeilijk te verdragen omdat het direct raakt aan je eigen professionele ego en het verstoort de klas.

Wanneer een leerling erin slaagt om jou echt te raken of te provoceren, is dat juist een krachtig signaal. Het is vaak een uiting van iets belangrijks dat het kind heeft geprobeerd te vertellen, maar dat ergens in het proces gemist is.

Een kind dat zich in zijn kwetsbaarheid niet gezien voelt, zeker na nare gebeurtenissen, zal op andere manieren van zich laten horen of zich juist opvallend terugtrekken. De stilte of de boosheid stelt dan de pijnlijke vraag: "*Waarom zou ik nog praten als er toch niemand luistert?*" Dit traumagedrag vraagt om een professionele houding. Kijk eens of je deze vraag kan beantwoorden: "*Wat probeert dit kind mij via mijn eigen emotie te vertellen over zijn onmacht?*"

Wat kan je als leerkracht doen

- In plaats van de confrontatie aan te gaan op de inhoud (het brutale woord of de weigering), erken je voor jezelf dat dit gedrag een poging is van het kind om iets belangrijks te vertellen dat tot nu toe onzichtbaar is gebleven. Als leerkracht kun je bijvoorbeeld zeggen: "*Ik merk dat we nu in een strijd belanden en dat we elkaar even niet meer begrijpen. Ik wil je niet kwijtraken in dit gesprek, want ik zie dat je ergens mee zit.*" Hiermee stap je als leerkracht uit de hiërarchie ga je en naast de leerling staan.
- Bespreek met de intern begeleider, mentor of ouders waar de 'kleine afwijzingen' in het verleden zaten. Was er sprake van een gebrek aan uitdaging of werd de leerhonger structureel gedoofd?
- Bied keuzes aan in de uitvoering van een taak. Vraag bijvoorbeeld: "*Wil je nu starten met de kern van de opdracht, of heb je eerst even tijd nodig om je eigen scenario uit te denken?*" Dit herstelt het gevoel van regie bij de leerling.
- Creëer voorspelbaarheid door gebruik te maken van korte, duidelijke overgangen in de klas om de basale stress bij het kind te verlagen.

Reflectievraag: Als ik mijn eigen ego nu even opzij zet, welke onvervulde behoefte van dit kind probeert dan via mij gehoord te worden? Of: Wat zou dit 'brutale' gedrag mij vertellen als ik het nog niet hoefde te labelen als te brutaal of als een stoornis?

Contextvraag: In welke setting of bij welke activiteit gebeurt dit gedrag niet? Wat is daar in de omgeving of in mijn houding anders waardoor het kind zich wel veilig voelt?

Ik help mezelf vaak door bij elke casus drie fundamentele vragen te stellen:

- Wat zie ik (gedrag)?
- Wat wordt er beschermd (functie)?
- Wat kan ik anders doen (interventie)?

Wat deze vragen met elkaar verbindt, is de manier waarop er gekeken wordt. Of beter gezegd: de manier waarop er soms te snel een antwoord gegeven wordt op de onrust en de vragen die het gedrag van het kind oproept bij anderen. Labels geven houvast, maar kunnen ook afsluiten. Ze maken dat we stoppen om vanuit nieuwsgierigheid te kijken.

Daarom werk ik liever met hypothesen: voorlopige verklaringen die we samen onderzoeken, bijstellen of loslaten. Dat vraagt om een professionele houding waarin onzekerheid bij jezelf niet wordt gezien als zwakte, maar als voorwaarde voor echt begrijpen. Wanneer we bereid zijn die vragen serieus te nemen, ontstaat ruimte. Ruimte om gedrag minder snel te problematiseren, om kinderen niet vast te zetten in woorden die hen niet helpen, en om te erkennen dat anders zijn niet hetzelfde is als tekortschieten.

Misschien is de belangrijkste reflectievraag die ik mezelf steeds opnieuw stel deze:

- Wat zegt dit gedrag mij als ik er geen label aan geef?
- Zie ik het anders als ik niet wil dat de leerling verandert, maar de omgeving?

Praktische handvatten voor in de klas

Hoofdstuk 4

Merel Sprong

Specialist hoogbegaafdheid,
auteur 'Moeiteloos opvoeden'

MerelSprong.nl

Kleine keuzes in je dagelijks handelen die verschil maken voor de hoogbegaafde leerlingen. Daar gaan we voor in dit hoofdstuk. Niet voor de juiste methode, het beste stappenplan of de perfecte verrijking. De basis voor deze kleine keuzes ligt bij je eigen durf en bereidheid om het voor een aantal leerlingen anders te doen. Bij het erkennen dat wat voor veel leerlingen goed werkt, voor sommigen onvoldoende is. Ook als dat botst met je routines, verwachtingen of overtuigingen die jarenlang leken te werken. Niet omdat deze leerlingen veeleisender zijn. Nee, hun manier van leven en leren vraagt andere begeleiding.

De vraag is dan ook niet of je alles al weet en kan. Maar durf je de signalen serieus te nemen, ook als je nog niet precies weet wat je ermee moet? Met bereidheid ontstaat juist ruimte om te bewegen. Om iets te proberen, bij te stellen en samen met de leerling te onderzoeken wat werkt. Niet omdat het al klopt, maar omdat stilstand vaak meer schade doet dan een niet-perfecte stap vooruit.

In het onderwijs zijn we vaak gewend eerst te analyseren. We observeren, labelen, bespreken en zoeken verklaringen voordat we handelen. Dat voelt zorgvuldig, maar leidt in de praktijk regelmatig tot uitstel. En terwijl volwassenen nadenken, heeft de hoogbegaafde leerling zich al aangepast, zich teruggetrokken of zoekt zijn eigen weg. Niet omdat de leerling niet wil leren, maar omdat die geen rol ervaart in de keuzes die worden gemaakt. Ze worden over hem of haar genomen. De basis van effectief handelen bij hoogbegaafde leerlingen ligt daarom vooral in relatie en houding.

JE RELATIE MET DE LEERLING

De meeste leerkrachten zijn ervan overtuigd dat ze al alles doen voor een goede relatie met de leerlingen. En dat is ook zo. Wie voor de klas staat, weet hoe belangrijk het welbevinden van kinderen is voor het leren. Daarom hadden we het net al over durf. Want durf je te kijken naar waar die relatie precies op gebaseerd is?

In de praktijk wordt vaak gedacht dat een goede relatie met een leerling volgt op passend handelen, of dat die relatie zelfs automatisch aanwezig is. Met het idee: met de juiste aanpak ontstaat vertrouwen. Bij een deel van de leerlingen werkt dit precies andersom. Juist de relatie is het startpunt van waaruit passend handelen mogelijk wordt.

Hoogbegaafde leerlingen voelen feilloos aan wanneer gedrag professioneel oogt, maar niet eerlijk of echt is. Ze prikken snel door strategieën heen die bedoeld zijn om grip te houden of gedrag te sturen. Dat doen zij niet uit wantrouwen, maar omdat zij scherp waarnemen. Zij reageren minder op systemen, protocollen of zorgvuldig gekozen woorden, en veel sterker op echtheid.

Denk hierbij aan het voorzien van: het zingen van liedjes in de onderbouw om leerlingen aan te sporen of de aandacht te krijgen. Het werken met een stickerbeloningsysteem, aftellen bij het opruimen, het gebruik van een time-out plek, het doen van uitspraken als: *"Ik ga eens even kijken wie er al netjes klaar zit"* of *"Het leven is niet altijd leuk, later zul je ook saaie dingen moeten doen."* Sommige leerlingen hebben heel goed in de gaten waarom je dit doet en weten direct of je ze alleen maar waardeert als ze meewerken. Ze voelen het direct als er geen echt contact is.

HOUDING

Een relatie met een hoogbegaafde leerling ontstaat daarom niet doordat je het juiste doet. Zij ontstaat doordat je laat zien dat je bereid bent te zoeken naar wat passend kan zijn. Dat betekent ook dat je kunt toegeven dat je het soms niet weet, maar wel wilt begrijpen. Die houding weegt zwaarder dan didactische perfectie. Een hoogbegaafde leerling kan veel verdragen van een leerkracht die zichtbaar probeert, maar weinig van een leerkracht die alles correct volgens de regels uitvoert zonder verbinding.

Het gedrag van een hoogbegaafde leerling analyseren krijgt pas betekenis wanneer er contact is. Gedrag is informatie, niet een probleem dat zo snel mogelijk opgelost moet worden. Wacht niet tot alles zeker is, maar durf te handelen vanuit relatie of om die relatie op te bouwen. Soms is dat zo eenvoudig als benoemen wat je ziet, een vraag stellen in plaats van een instructie geven, of ruimte maken voor een andere route zonder dat die al volledig is uitgedacht. Zo voelt de leerling dat die niet alleen staat. Er is veiligheid en vertrouwen. Dat maakt maatwerk mogelijk.

HOE DAN?

We denken vaak dat zorgen voor de juiste methode, voor verrijking en dergelijke leidt tot vertrouwen bij de leerling. Maar bij hoogbegaafde leerlingen werkt het vaak niet zo. En dan vraag jij je af waarom al je inzet en moeite niet leidt tot een fijn resultaat. Dat komt doordat je bij hoogbegaafde leerlingen eerst moet zorgen voor een goed, echt en eerlijk contact en vanuit daar kan je samen met de leerling gaan proberen en onderzoeken wat werkt. Zo komt je tot passend onderwijs met een leerling die ervoor wil gaan.

Onderstaand overzicht gaan we verder bespreken. Het laat zien wat in de praktijk vaak niet werkt en wat juist vaker wél helpt. Met de kanttekening dat dit nooit 100% het geval is. Het is geen stappenplan en geen checklist. Het gaat om richting geven aan handelen in de klas, steeds in samenhang met de relatie die je met de leerling hebt.

	Wat vaak niet werkt	Wat vaker wel werkt
1	Eerst zoeken naar verklaringen, dan handelen	Eerst contact maken, dan maatwerk
2	Het alleen oplossen	Verantwoordelijkheid delen
3	Extra werk geven	Compacten en verrijken
4	Gericht zijn op goede prestaties	Kijk naar wie er voor je zit
5	Vooraf dichttimmeren met vast plan	Durf te proberen
6	Antwoorden geven	Vragen stellen
7	Autonomie loslaten of vermijden	Autonomie binnen heldere grenzen
8	Corrigeren en/of fixen	Aansluiten bij de talenten

1. Eerst contact maken, dan maatwerk

In het voorgaande deel is al beschreven waarom er eerst een goede relatie moet zijn voordat passend onderwijs mogelijk is. Daarom blijft deze toelichting hier kort. Contact maken betekent niet dat je al weet wat er nodig is, maar dat je laat merken dat je ziet wat er gebeurt en bereid bent om daarop te reageren. Vanuit dat contact kun je samen onderzoeken wat nodig is en wat werkt. Niet door alles vooraf te overdenken. Het gaat om kleine keuzes vanuit nabijheid en aandacht. Voor veel hoogbegaafde leerlingen is die ervaring essentieel om (weer) in beweging te komen.

Wat kan je als leerkracht doen:

- Neem een onwijs nieuwsgierige houding aan. Wil alles van de leerlingen weten zonder er direct acties aan te koppelen. Zoek contact, kijk mee, stel open vragen.
- Benoem wat je ziet, wel alleen als het lukt om je oordeel weg te laten. Zeg anders niks.
- Laat expliciet weten dat je nog aan het zoeken bent. Dat verlaagt de druk om het meteen goed te doen. Dit kan ook prima tegen ouders, ook die hebben net zo goed toch meteen al in de gaten als je 'professioneel' doet, maar het nog niet weet.

2. Verantwoordelijkheid delen

Veel leerkrachten hebben het beeld dat alles wat in hun klas gebeurt, ook helemaal hun verantwoordelijkheid is. Dit doet geen recht aan de complexiteit van het begeleiden van hoogbegaafde leerlingen. De begeleiding is geen individuele opgave. Wat nodig is, raakt niet alleen de leerkracht. Er is ook afstemming in het team nodig, keuzes binnen de school en een fijne samenwerking met ouders. Anders ontstaat het risico dat signalen blijven liggen of dat de leerkracht steeds harder gaat werken zonder dat het effect toeneemt (met een burn-out op de loer).

Wanneer ouders structureel worden meegenomen als partners, ontstaat er meer stabiliteit voor de leerling en minder spanning in de afstemming met elkaar. Het is ook prima mogelijk om elkaar te ondersteunen. Jullie willen samen het beste voor de leerling.

Wat kan je als leerkracht doen

- Benoem expliciet dat je samen zoekt, zodat verantwoordelijkheid niet stilzwijgend bij één persoon blijft liggen.
- Deel signalen en vragen vroegtijdig met elkaar, ook als er nog geen duidelijke hulpvraag is.
- Gebruik overlegmomenten niet steeds voor 'problemen', bespreek vooral wat een leerling nodig lijkt te hebben.
- Betrek ouders door hen als volwaardige partner te benaderen.

3. Compacten en verrijken

Het is een vooroordeel dat alle hoogbegaafde leerlingen geïnteresseerd en vooral gemotiveerd zijn in meer schoolwerk. Wanneer we weten of vermoeden dat een leerling hoogbegaafd is, gebeurt het vaak dat er extra werk gegeven wordt. In de praktijk levert het echter zelden op wat we hopen. Extra werk voelt vaak als straf en vergroot de afstand tot leren.

Natuurlijk, een extra werkboekje lijkt overzichtelijk en goed te organiseren. Maar helaas zijn er geen aanpassingen die altijd en voor alle leerlingen werken. Compacten en verrijken vraagt tijd en aandacht. Compacten is kort gezegd ruimte maken voor verrijken. Compacten is herhaling en instructie die geen functie heeft voor de leerling loslaten.

Dat vraagt vertrouwen, zowel in de leerling als in jezelf. Verrijken betekent dat je vervolgens ruimte maakt voor de kenmerken (zoals in hoofdstuk 1 is beschreven), interesse en talenten van de hoogbegaafde leerlingen. Het gaat niet om meer werk, maar om ander werk. Soms is dat een complexere vraag, soms een open opdracht, soms een gesprek. Compacten en verrijken vragen geen aparte programma's, het gaat ook hier om de bereidheid af te wijken.

Wat kan je als leerkracht doen

- Hanteer de regel: Geen extra werk als er niet eerst gecompact wordt.
- Kijk kritisch welke instructie of herhaling deze leerling écht nodig heeft. En doe daarbij gerust eens wat 'risicovoller' dan je normaal zou doen. Helemaal handig: zorg als school dat er een basis compactprogramma per methode beschikbaar is.
- Start eens met één verdiepende vraag in plaats van een kant-en-klare opdracht waarbij zelfs het eindresultaat al vastligt. Dat nodigt uit tot denken en traint ook je eigen vaardigheid om verdiepende vragen te stellen. Zoek ook eens op de denkvaardigheden uit de taxonomie van Bloom.
- Geef ruimte voor andere verwerkingsvormen. Denken en leren vinden niet alleen op papier plaats.
- Lees meer over compacten en verrijken in het volgende hoofdstuk.

4. Kijk naar wie er voor je zit

Resultaten zijn geen betrouwbare bron om te signaleren wat hoogbegaafde leerlingen nodig hebben. Hoge scores zeggen weinig over passende uitdaging, welbevinden of aansluiting. Lage scores worden vaak pas zichtbaar wanneer de leerling al langere tijd niet meer meedoet.

Eerst kijk je naar wie er voor je zit, hoe deze leerling leert en wat die laat zien in de dagelijkse praktijk. Daaruit krijg je veel meer informatie. Heeft een leerling een opvallend tempo? Behoeft een leerling aan autonomie, een grote vindingsrijkheid, sterke rechtvaardigheidsgevoelens, intense betrokkenheid of snel afhaken? Op dit soort factoren kan je inspelen.

Wie wacht op meetbare opbrengsten, mist de signalen en loopt het risico pas te handelen wanneer het probleem zich al heeft vastgezet.

Signaleren vóór resultaten betekent niet dat toetsen er niet toe doen, ze zijn een didactische informatiebron. Ze zeggen niks over wie iemand is.

Wat kan je als leerkracht doen

- Gebruik wat de hoogbegaafde leerling in de praktijk laat zien primaire signalen. Probeer de resultaten tijdelijk te parkeren.
- Verzamel signalen in verschillende contexten en van verschillende betrokkenen: uit de klas, uit gesprekken, werkhouding, sociaal en emotioneel functioneren.
- Gebruik signalering als startpunt voor afstemming en maatwerk, niet als label of eindconclusie.

5. Durf te proberen

Wacht niet tot alles klopt, maar probeer iets uit in het hier en nu en kijkt wat het effect is. Voor hoogbegaafde leerlingen is die beweging vaak al helpend. Het laat zien dat hun signalen serieus worden genomen. Deze manier van werken draagt bovendien bij aan de relatie. Door samen iets uit te proberen te evalueren en bij te stellen, leren leerkracht en leerling elkaar beter kennen.

De stappen zijn onderzoekend van aard. Je spreekt af dat iets geldt voor vandaag of deze les en kijkt samen wat het oplevert. Die terugkoppeling gebruik je om bij te stellen. Zo ontstaat maatwerk niet uit een vast plan, maar uit gezamenlijke beweging.

Wat kan je als leerkracht doen

- Maak afspraken voor korte tijd, bijvoorbeeld één les of één dag.
- Benoem expliciet dat iets een experiment of onderzoek is.
- Vraag de leerling wat het opleverde en gebruik dat direct voor de volgende stap.

6. Vragen stellen in plaats van antwoorden geven

Leerlingen hebben geen leerkracht nodig die alles weet. Ze hebben een leerkracht nodig die nieuwsgierig is, vragen durft te stellen en ruimte laat voor denken. Wanneer de leerkracht vooral antwoorden geeft, verschuift het leerproces naar volgen en uitvoeren. Voor hoogbegaafde kinderen, die gewend zijn zelf te denken, werkt dat demotiverend. Ze moeten zichzelf in een hoekje zetten en raken soms de verbinding kwijt met hun eigen motivatie en interesses.

Vragen stellen aan de leerling opent het leren en denken. Het maakt ook zichtbaar wat een leerling al weet, hoe die verbanden legt en waar de interesse ligt. Daarmee krijg je informatie die veel waardevoller is dan wanneer je zoekt naar een correct antwoord. Tegelijk laat je zien dat niet-weten mag bestaan. Dat verlaagt de prestatiedruk en nodigt uit tot verdiepend denken. Door vragen te stellen in plaats van antwoorden te geven, verandert ook je rol als leerkracht. Je wordt minder sturend en meer (proces)begeleider.

Wat kan je als leerkracht doen

- Begin een onderwerp met een onderzoeksvraag in plaats van een uitleg.
- Stel vragen die het denkproces zichtbaar maken, niet alleen het resultaat.
- Durf hardop te denken en niet-weten te benoemen.
- Gebruik antwoorden van leerlingen als startpunt voor vervolgvragen.

7. Autonomie binnen heldere grenzen

Hoogbegaafde leerlingen hebben ruimte nodig om hun nieuwsgierigheid en eigen denktempo te volgen: autonomie. Dat is niet hetzelfde als volledige vrijheid zonder grenzen. Het gaat om de mogelijkheid om invloed te hebben op het eigen leerproces. Denk aan het tempo, onderwerp of aanpak. Op school werkt dit het beste binnen duidelijke kaders: leerlingen mogen keuzes maken en weten wat de afspraken en verwachtingen zijn.

Door autonomie te organiseren en in te plannen, ervaart de leerling dat zijn of haar ideeën en voorkeuren ertoe doen. Te weinig keuzevrijheid voelt als gedwongen volgen en dat gebeurt veel in het onderwijs. Tegelijk is een project managen een vak apart en hebben ook de hoogbegaafde leerlingen hier begeleiding bij nodig.

Vraag je af hoe je leerlingen kunt helpen bij het proces. Denk hierbij aan het werken vanuit een didactiek als onderzoekend & ontwerpend leren. Of werk met een processtructuur als het gaat om een project en laat het eindresultaat los. Ontzettend leerzaam, mits goed begeleid. Dit vraagt dat je als leerkracht kijkt naar je eigen leerkrachtvaardigheden. Instructie geven is iets heel anders dan een proces begeleiden. Durf hierin te leren.

Wat kan je als leerkracht doen

- Bied keuzes aan in opdrachten, verwerking en tempo, maar bepaal samen de kaders. Dit kan ook goed bij een project met de hele klas.
- Bespreek vooraf wat verplicht is en waar ruimte zit om te experimenteren of verdiepen.
- Geef structuur in keuzes: bijvoorbeeld "Kies één van deze drie verdiepende opdrachten of kom met een eigen optie die we bespreken" of "Plan zelf je werk in voor deze opdracht, dit is de einddatum".
- Maak duidelijk dat keuzes verantwoordelijkheid met zich meebrengen: wat je kiest, werk je uit.

8. Aansluiten bij de talenten

Hoogbegaafde leerlingen kunnen gaan onderpresteren, faalangst ontwikkelen of ten opzichte van de klas achterlopen in hun vaardigheden. Het zijn uitingen van verveling, frustratie of gebrek aan zich begrepen voelen, het zijn geen kenmerken van hoogbegaafdheid. De neiging is om deze signalen te willen corrigeren en fixen.

Aansluiten bij talenten betekent dat ontwikkeling start vanuit wat een leerling van nature goed aangaat. Juist daar liggen motivatie, leerplezier en cognitieve energie. Ga maar na, wie vastzit in een saaie baan kan vaak ook geen energie meer vinden om er volledig voor te gaan.

Wanneer een leerling mag werken vanuit zijn talenten, komen ook vaardigheden die minder sterk zijn beter tot ontwikkeling. Plannen lukt eerder als het doel betekenisvol is. Volhouden gaat makkelijker wanneer nieuwsgierigheid wordt aangesproken. Corrigeren zonder aansluiting leidt vaak tot verdere terugtrekking; aansluiten bij talent zet beweging in gang.

In de maatschappij hebben we mensen nodig die hun talenten kennen en inzetten, niet mensen die vooral geleerd hebben hun zwakke kanten te maskeren.

Wat kan je als leerkracht doen

- Wanneer een hoogbegaafde leerling niet lekker gaat, kijk dan eerst naar aansluiting: waar verliest de leerling energie en waar is die terug te winnen?
- Breng talenten en interesses expliciet in beeld en gebruik die als startpunt voor leren.
- Koppel taken die lastig zijn aan een inhoud of werkvorm waar de leerling sterk in is.
- Bespreek met de leerling hoe werken vanuit talent kan helpen bij dingen die minder vanzelf gaan.

NIET AF, WEL BEGONNEN

Probeer, stel bij en doe het niet alleen. Deel wat je ziet, bespreek wat minder goed gaat en zoek samen naar wat werkt. Juist voor hoogbegaafde leerlingen maakt die beweging het verschil. Niet door alles zeker te weten, maar door in actie te komen en verantwoordelijkheid te delen. Zo ontstaat onderwijs dat niet vastloopt in goede bedoelingen.

Nog een paar liefdevolle duwtjes in de rug

- Kies nu gelijk één leerling en die je de komende week bewust anders benadert.
- Doe morgen iets zonder vastomlijnd plan.
- Zeg een keer: *"Ik zie dat dit niet werkt zoals ik hoopte. Zullen we samen iets anders proberen?"*
- Gebruik de tips van hoofdstuk 6 in dit boek.

VERSNELLEN, COMPACTEN EN VERRIJKEN

Hoofdstuk 5

Annelien Lems
Leerkracht,
specialist hoogbegaafdheid

COMPACTEN EN VERRIJKEN

Voor een hoogbegaafde leerling is het zó fijn om het gevoel te krijgen serieus genomen te worden en mee te mogen denken. Wanneer je ervan uitgaat dat een hoogbegaafde leerling veel minder oefenstof nodig heeft om zich iets eigen te maken (er wordt gesproken over dat 50- 75 % van de oefenstof geschrappt kan worden en 75 -100% van de herhalingsstof), zou er genoeg tijd over moeten zijn waarbinnen je het kind autonomie kan geven over wat het zelf wil leren.

Autonomie

Autonomie krijgen is een belangrijke behoefte bij veel of misschien wel alle hoogbegaafde kinderen. Veel leerkrachten vinden het geven van autonomie echter spannend. Ze denken dat het betekent dat de leerling alles zelf mag bepalen en je als leerkracht geen controle meer hebt over wat de leerling leert en wat de resultaten zijn. De paradox is echter dat de meeste hoogbegaafde leerlingen gemotiveerder zullen raken en daardoor sneller en beter zullen leren wanneer ze meer zeggenschap hebben over wat en hoe ze willen leren. En natuurlijk is het belangrijk om wel kaders te scheppen waarbinnen de leerling autonomie krijgt.

Compacten en verrijken

Ga om te beginnen met de leerling, en eventueel ouders, zelf in gesprek over het compacten (het schrappen van overbodige oefen- en herhaalstof) en vervolgens verrijken (verbredings- of verdiepingsstof geven).

Kijk samen met de leerling welke lesstof het wel en niet gaat maken (veel methodes hebben tegenwoordig standaard compact-routes, wat het nog gemakkelijker maakt). Spreek met de leerling af welke instructies het wel of niet mee volgt. Of spreek af dat de leerling in eerste instantie meedoet met instructies, maar wanneer de leerling het onderwerp begrijpt, het vast aan de slag mag gaan met de verwerking.

Ga dan in gesprek over de verrijking. Over welke onderwerpen en/of materialen de leerling interessant vindt. En bij oudere kinderen kan je het ook hebben over welke manier van leren bij hen past.

- Wordt de leerling vooral blij van creatieve opdrachten?
- Van projecten maken?
- Van wiskundige opdrachten?
- Een presentatie of filmpje op de computer maken?
- Uitdagende opdrachten in een werkboek?
- Van smartgames doen?

Er zijn scholen waar de plusklas allerlei verrijking aanbiedt. Dit is natuurlijk heel fijn, maar ook de rest van de week heeft een leerling passende uitdaging nodig. Vraag of er opdrachten vanuit de plusklas meegegeven kunnen worden naar de klas, als dit nog niet gebeurt.

Maar ook als er geen plusklas is, kan je prima verrijking in de klas inzetten nadat je met de leerling het gesprek hierover bent aangegaan. Er is tegenwoordig veel verrijkingsmateriaal te koop en te vinden op internet. Er zijn zelfs online leerlijnen met instructievideo's, waar kinderen heel zelfstandig aan kunnen werken, zodat het je als leerkracht ook niet heel veel tijd hoeft te kosten.

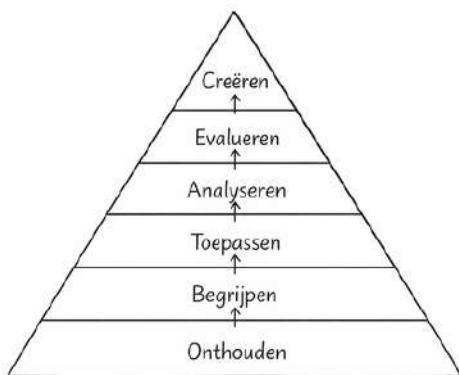
Natuurlijk laat je de leerling niet helemaal los, maar wanneer je een wekelijks moment plant om met de leerling de voortgang en het proces te bespreken, hou je wel de vinger aan de pols. Zorg er wel voor dat er altijd iemand beschikbaar is voor uitleg en het beantwoorden van vragen. Laat ook vooral hoogbegaafde leerlingen samen werken aan de verrijking, wanneer zij aangeven dit fijn te vinden.

PROJECTMATIG WERKEN

Gelukkig zijn er al steeds meer scholen die projectmatig werken of die in ieder geval met projecten voor de zaakvakken werken. Vaak spreekt het werken aan projecten en/of binnen thema's hoogbegaafde leerlingen aan, omdat er daar meer samenhang is in de lesstof en er meer onderzoekend te werk wordt gegaan (hierbij heb je meer autonomie). Wanneer jouw school dit nog niet doet, probeer met elkaar te kijken of dit wel mogelijk gemaakt kan worden. Veel projecten in methodes bevatten ook plus-opdrachten, deze kan je dan inzetten voor de hoogbegaafde leerlingen.

Het voordeel hiervan is ook nog eens dat alle leerlingen in een klas aan hetzelfde thema of project werken, alleen op een ander niveau. Hierdoor kost het je als leerkracht niet heel veel extra werk en komen deze leerlingen ook niet in een uitzonderingspositie.

Ook als er geen differentiatie wordt aangeboden bij een project of methode, zijn bestaande projecten redelijk eenvoudig te verdiepen voor een hoogbegaafde leerling. Ook kan je keuzevrijheid bieden in hoe, wanneer en wat. Vraag bijvoorbeeld aan deze leerling welk specifiek onderdeel of detail in het project de leerling aanspreekt of vertel over een onbekend detail en stel voor om hier verder onderzoek naar te doen. Wanneer het thema bijvoorbeeld 'De Middeleeuwen' is, kan de leerling misschien onderzoek doen naar 'berechting van dieren in de middeleeuwen' (ja, dit is echt gebeurd in mijn klas!) of 'hygiëne in de middeleeuwen'. Laat de leerling zelf op internet en/of in boeken informatie zoeken en een presentatie, filmpje of iets anders (naar eigen keuze) over maken voor de klas.

TAXONOMIE VAN BLOOM

Een handig hulpmiddel voor het verdiepen van projecten is 'de taxonomie van Bloom'. Deze taxonomie maakt een indeling van denkvaardigheden in zes niveaus, van eenvoudig naar complex: onthouden, begrijpen, toepassen, analyseren, evalueren en creëren. Het helpt om leerdoelen en opdrachten op verschillende denkniveaus te formuleren.

Deze taxonomie is geschikt om te gebruiken voor hoogbegaafde leerlingen, omdat zij vaak snel door de lagere niveaus gaan en meer uitdaging nodig hebben op de hogere niveaus. De bovenste drie lagen (analyseren, evalueren en creëren) stimuleren diep denken, kritisch redeneren en originele oplossingen bedenken. Dit sluit beter aan bij hun cognitieve mogelijkheden en behoefte aan meer complexiteit.

Twee voorbeelden van 'hogere orde' vragen bij het thema middeleeuwen zouden bijvoorbeeld kunnen zijn:

- Welke verschillen en overeenkomsten bestonden er tussen het leven van boeren en edelen in de middeleeuwen? (analyseren)
- Schrijf een adviesrapport aan een middeleeuwse koning over hoe hij zijn macht kan versterken zonder oorlog te voeren. (creëren)

Op internet is hier veel informatie over te vinden en worden voorbeelden gegeven hoe je deze vragen kan formuleren. Een hele snelle manier is de volgende prompt gebruiken in een AI-tool: *“Kan je voorbeelden van onderzoeksvragen geven volgens de bovenste drie lagen van de taxonomie van Bloom bij het thema (vul in)”*. Je krijgt dan meteen een heleboel mooie suggesties voor verrijkende vragen waar hoogbegaafde leerlingen mee aan de slag kunnen.

Aangepaste weekplanning

Afhankelijk van het zelfstandigheidsniveau van een hoogbegaafde leerling kan je een (aangepaste) dag of weekplanning maken, zodat duidelijk is wat er per dag of week af moet van de basisstof en wanneer het aan verrijking kan werken. Op deze manier weten de leerkracht en de leerling allebei goed waar ze aan toe zijn en hoeft het de gang van zaken in de klas niet te verstoren.

Aan het einde van een bepaalde lessenserie of opdracht kun je een leerling zelf laten evalueren hoe die het werken aan deze opdracht heeft ervaren en wat die ervan heeft geleerd. Of het lukte om zelfstandig aan de opdrachten te werken of dat de leerling een opdracht met meer kaders nodig heeft. Aan de hand daarvan bepaal je samen met de leerling aan welke verrijking het de komende periode gaat werken.

VERSNELLEN

Voor hoogbegaafde leerlingen kan versnellen echt een oplossing zijn. Onderzoek laat zien dat dit leerwinst oplevert. Sommige mensen zijn huiverig en denken dat het kind dan sociaal en/of emotioneel niet meer ‘mee kan komen’ met leeftijdsgenoten, maar ook dat klopt volgens de bewezen inzichten niet. Versnellen kan door een klas overslaan of één of meerdere vakken versneld volgen. Wanneer je vermoedt dat een leerling erg voorloopt, kan je door middel van doortoetsen bepalen wat de beste manier van versnellen is. Dit gaat natuurlijk allemaal in goed overleg met de leerling en de ouders.

Praktische tips om morgen mee te starten

Hoofdstuk 6

Elske Vels

Onderwijskundige bij pedagogiek-
en lerarenopleidingen PO en VO,
12 jaar ervaring als leerkracht

Casus

De ouders van Sanne komen op gesprek. Ze vertellen dat Sanne niet lekker in haar vel zit: boze buien, veel emoties, met tegenzin naar school. Ze vermoeden dat school te weinig uitdaging biedt en dat Sanne mogelijk hoogbegaafd is. Ze vragen: ontprikkelmomenten, een koptelefoon, uitdagend werk voor rekenen, taal en spelling, verbreding, vooruit toetsen en compacten, regelmatige gesprekken met Sanne en met hen, snellere instructie en een apart uitstroomplan.

Je begrijpt hun zorgen en wilt Sanne graag helpen, maar je stress schiet omhoog. Je biedt al extra's: instructie voor dyslectische leerlingen, kinderen met werkhoudingsproblemen, faalangst, gedragsonder-steuning, tweetalige instructie, meerdere instructiegroepen, afstemming met intern begeleider, onderwijsassistent en speltherapeut. Ondertussen lees je je in over TOS, ADD en omgaan met negatief gedrag.

Hoe bied je Sanne passend onderwijs zonder voldoende kennis van hoogbegaafdheid?

Deze situatie komt veel voor en is goed te begrijpen. Een passend aanbod voor hoogbegaafde leerlingen heb je niet van de ene op de andere dag voor elkaar. Het is een verzameling kleine aanpassingen. Die worden samen met leerling en ouders gekozen, vanuit een onderzoekende houding en met ruimte voor verschillen tussen leerlingen.

Met kleine aanpassingen kan je veel betekenen voor Sanne en andere (al dan niet vastgestelde) hoogbegaafde leerlingen. Ik geef je hierover in dit hoofdstuk allerlei praktische voorbeelden en tips.

De tips in dit hoofdstuk zijn onderverdeeld in vier gebieden: leren, motivatie, houding en welbevinden.

Deze zwaaiende hand betekent dat het een tip is die ik kreeg van ouders van hoogbegaafde kinderen.

LEREN

Besef dat denken vaak sneller gaat dan uitvoeren

Het denken van veel hoogbegaafde leerlingen gaat als een snelle auto, maar praten, schrijven of handelen houden dat tempo niet altijd bij. Ze zijn onder andere snel van begrip, maken grote denk- en leerstappen, hebben een brede algemene interesse en kennis, goed geheugen, groot analytisch vermogen, zoeken uitdagingen, kunnen verworven kennis toepassen, nieuwe kennis integreren met oude kennis, en ze hebben een groot probleem oplossend vermogen.

Waarom: Voor veel hoogbegaafde kinderen gaat denken sneller dan praten, schrijven, handelen.

Wat kan je als leerkracht doen

- Ondersteun met schrijfwijzers, leer ze aantekeningen en steekwoorden maken, geef tijd, erken, help gedachten ordenen.
- Koppel een snelle denker aan een snelle schrijver.

Zoek manieren die werken om het hoofd van een kind rustig te ordenen. Voor mijn zoon werkt een mindmap, voor zijn vriendje werkt het beter wanneer zijn moeder meeschrijft en ze samen tot het verhaal komen

Praktijkvoorbeeld:

In mijn groep 7 spraken hoogbegaafde kinderen bij stelopdrachten eerst hun ideeën in op een recorder, of ik noteerde tijdens het luisteren in steekwoorden een kapstok. Later werkten ze deze uit.

Sluit aan bij topdown denken

Topdown-denkers starten vanuit het geheel, betekenis en het 'waartoe'. Niet vanuit losse brokjes. Dat botst vaak met methodes.

Wat kan je als leerkracht doen

- Lees je in over topdown denken.
- Communiceer eerlijk en op een volwassen manier de leer-, les- en einddoelen.
- Bespreek nut en betekenis van doelen en toetsen, bij start én afsluiting.
- Wees eerlijk als je het nut nog niet weet. Misschien kom je er samen met de klas achter.
- Leg verbanden met andere lesstof.
- Leg regels en afspraken uit.

Praktijkvoorbeeld:

In mijn groep 7/8 startten we met de einddoelen van het jaar: wat kunnen we als we een jaar verder zijn? We bekeken methodes en eindtoetsen, bespraken leerdoelen, koppelden dit aan VO en beroepen van ouders en plaatsten elk blok en elke les in dat grotere geheel.

Praktijkvoorbeeld:

Mijn nichtje had veel moeite met klokkijksommen. Toen ik haar uitlegde waarvoor we tijd gebruikten, hoe het was ontstaan vanuit dag en nacht, naar zonnepijlers, naar een klok en hoe de uren en minuten en seconden in de klok werkten, viel het kwartje en was klokkijken geen probleem meer.

Praktijkvoorbeeld:

Onze zoon vond het wel makkelijk om geholpen te worden bij aankleden, tot hij gym kreeg op school en doorkreeg waarom het handig was om het zelf te kunnen, en binnen een dag kon hij het zelf.

Probeer lesstof praktisch te maken, al gebeurt dat volgens mij al op steeds meer scholen. Laat ze bijvoorbeeld iets bakken, of maken van hout naar aanleiding van een les over maten. Dan krijgen ze bijvoorbeeld meer inzichten over wat een liter is én is het betekenisvol.

Versnel, verrijk en compact waar nodig

Voor vrijwel alle hoogbegaafde leerlingen moet je versnellen, verrijken en compacten. Versnel door ze een groep over te laten slaan, meerdere groepen in één jaar te doorlopen, of per vak te versnellen. Besef dat dit een schoolbreed besluit is en dat de hoogbegaafde leerling ook daarna grotere, snellere denkstappen blijft maken en aangepast aanbod nodig houdt. Meer informatie over staat in hoofdstuk 5: Versnellen, verrijken, compacten.

Praktijkvoorbeeld:

In groep 6/7 startte elke rekenles met 10 minuten zelfstandig automatiseren voor alle kinderen, behalve de hoogbegaafde leerlingen. Die kregen dan top-down instructie over de lesstof (of bij een zelfstandig werken les over hun maatwerk), ze werkten daarna vaak zelfstandig door.

- Radicaal versnellen of compacten kan echt nodig zijn om te zorgen dat ze niet afhaken.
- Zet deze kinderen niet structureel in als hulpje, daar raak je ze mee kwijt.
- Niet iedere hoogbegaafde is schools: leershonger en leerplezier blijven bestaan als je mag leren vanuit je talenten en niet vanuit de nadruk op wat niet goed gaat.
- Hoogbegaafd ben je niet alleen tijdens de plusklas of het maatwerk, maar de hele week, altijd! En niet alleen tijdens dat ene uurtje Spaans en wat pluswerk.
- Hoogbegaafde kinderen kunnen het niet alleen. Help ze!

Bied ook andere opdrachten dan standaard verrijkingstaken

Niet alle hoogbegaafde leerlingen genieten van schoolse verrijkingstaken. Zij willen van betekenis zijn, meerwaarde leveren en iets toevoegen. Daarnaast kunnen hun talenten op heel andere plaatsen naar voren komen.

Wat kan je als leerkracht doen

- Laat ze een keer een les geven aan de klas over een zelfgekozen onderwerp.
- Houd in het reguliere aanbod rekening met de lagere én hogere ordes van denken zoals in de Taxonomie van Bloom wordt uitgelegd. Pas verwerkingsopdrachten en vragen aan.
- Vraag kinderen zelf naar wat zij denken dat voor hen werkt.

Praktijkvoorbeeld:

In groep 7/8 wilde een leerling echt van betekenis zijn. Ze vroeg mij of ze mocht bijdragen aan aardrijkskundelessen, op basis van haar kennis uit boeken en zelfstudie. Ze gaf twee lessen; klasgenoten hingen aan haar lippen en ik leerde als juf volop mee.

Praktijkvoorbeeld:

In mijn groep 5/6 kozen leerlingen tijdens wereldoriënterende lessen: verwerking in werkboek, presentatie, lied of toneelstuk. Hun motivatie en het niveau van de opdrachten stegen zo sterk dat de toetsresultaten omhoog vlogen.

Bied maatwerk en wees niet bang om outside the box te denken en laten denken. Werkstukken, presentaties, filmpjes, toneelstukken, ontwerpen, knutselprojecten, apps, games, spellen, etcetera kunnen een vlammetje aanwakkeren. Maar zorg wel dat het betekenisvol is en geen bezigheidstherapie. Laat het kind zelf een project uitzoeken, soms halve dagen naar school gaan. Hang niet vast aan *“Dit is rekentijger en dit is ons verrijkingswerk”*. Kijk verder naar wat er mogelijk is.

Ondersteun het leerproces actief

Wat kan je als leerkracht doen

- Begeleid het zelfstandig werken en zelfsturend worden.
- Reflecteer samen (lieftst met alle leerlingen, gezamenlijk of individueel). Stel doelen op, kijk terug op inhoud én proces, maak ontwikkeling zichtbaar. Dit leren kinderen niet vanzelf. Creëer hierbij uiteraard een veilige context, waarin groeien vanzelfsprekend gepaard gaat met overwinningen, uitdagingen en leerervaringen (soms ook wel ‘fouten’ genoemd).
- Laat leerlingen meedenken over het aanbod.
- Leer ze expliciet hoe zij hun werk aan kunnen pakken. Geef instructie, voorbeelden, oefen regelmatig en bied ondersteuningsmaterialen voor de klas en/of specifieke kinderen. Blijf dit herhalen, gedurende het schooljaar ieder jaar opnieuw.

Praktijkvoorbeeld:

In groep 5/6 oefenden we dagelijks werkhouding met een smiley-schaal. Bij een verdrietige smiley speelden kinderen juist dat ze niet werkten, verkeerd zaten en geen vragen stelden. Hoe vrolijker de smiley, hoe effectiever het gedrag dat we uitbeeldden. Dat was hilarisch én leerzaam.

Zorg dat je kennis hebt over hoogbegaafdheid

Het is logisch dat je (nog) niet alles weet over hoogbegaafdheid. Dat hoeft ook niet. Werk wel toe naar basiskennis, omdat gemiddeld per klas 2 tot 3 leerlingen (vermoedelijk) hoogbegaafd zijn.

Wat kan je als leerkracht doen

- Lees online artikelen over hoogbegaafdheid.
- Volg op LinkedIn mensen die inzichten delen over hoogbegaafde kinderen.
- Vraag ouders welke artikelen zij lezen of aanbevelen.
- Lees basisboeken, zoals ‘Hoogbegaafd, hoe dan?’ van Anna Garsen, ‘Droomdenker’ van Suzanne Buis, ‘Hoogbegaafd, nou en?’ van Wendy Lammers van Toorenburg (alle drie ook geschikt voor kinderen).
- Wees eerlijk dat je er nog niet heel veel over weet en neem een nieuwsgierige onderzoekende houding aan.
- Zeg nooit: *“Dit gaat mijn pet te boven”* of *“Dit hoort niet bij regulier onderwijs”*, hoe lastig ook, het hóort bij passend en inclusief onderwijs.
- Let op dat je geen uitspraken doet op basis van mythen, misvattingen of onwetendheid.
- Besef dat één cursus over hoogbegaafdheid je geen expert maakt.
- Besef hoe belangrijk het voor ouders en kinderen is dat jij je in hoogbegaafdheid verdiept.

Praktijkvoorbeeld:

De juf van groep 4/5 volgde mede door onze dochter een cursus hoogbegaafdheid. Dat gaf ons als ouders, en vooral onze dochter, een goed gevoel: zij wordt gezien. De juf zei ook dat ze met deze kennis dingen eerder anders had aangepakt en nu pas begrijpt wat wij bedoelden. Ook dat geeft veel erkenning.

- Deel elkaars expertise (van collega's, het samenwerkingsverband, van ouders) en neem de ander serieus.
- Er is geen hoogbegaafde die hetzelfde is. En hoogbegaafdheid is echt anders dan meerbegaafd, maar ook anders dan uitzonderlijk hoogbegaafd en creatief hoogbegaafd. Blijf kijken naar wat het kind op dit moment nodig heeft.
- Het is nuttig als de klas begeleid wordt door iemand met goede kennis van hoogbegaafdheid, het liefst is diegene ook zelf hoogbegaafd.

MOTIVATIE

Zorg voor intrinsieke motivatie

Nieuwe dingen leren, taakgerichtheid, doorzettingsvermogen voor onderwerpen waar interesse in is. Niet te verwarren met motivatie voor schoolse taken.

Praktijkvoorbeeld:

N. (11 jaar, groep 7/8) was nergens voor te motiveren. Toen we een project startten waarin kinderen een zelfontworpen les over een zelfgekozen onderwerp gaven, koos hij quantumfysica en werkte hij ongekend enthousiast en betrokken.

Maak van maatwerk het basisaanbod, in plaats van een extraatje

Veel leerkrachten en leerlingen zien maatwerk nu als extra: pas als een kind klaar is en er ruimte is in het programma. Terwijl de hoogbegaafde leerling dit juist echt nodig heeft, net zoals een kind met lager rekenniveau ook direct passend werk krijgt.

Wat kan je als leerkracht doen

- Zie maatwerk als vast onderdeel van het programma, niet als beloning. Begin ermee, daarna pas de methode.
- Start vanaf dag 1. Zet voor ieder kind iets 'speciaal voor jou' op de weektaak (vermijd woorden als pluswerk, extra werk).
- Zorg dat instructies direct uitdagend zijn, niet eerst langdurige herhaling.
- Mist een leerling door plusklas instructie? Geef preteaching in plaats van verlengde instructie.
- Start met het maatwerk, en daarna pas het nodige reguliere.

Praktijkvoorbeeld:

Een leerling komt vaak niet tot werken, behalve bij de Kangoeroegroep. Een bovenschoolse plusklas, waar de dag start met een uitdagende inloopopdracht. Sinds ze dit ook bij de plusklas op school doen, is daar het lesuur ook een stuk actiever.

Bied een kind extra uitdaging en/of laat het naar de plusklas gaan, ook als het niet in elk vak uitblinkt. Anders liggen er gevolgen op de loer zoals verveling, energielekken, achteroverleunen en mogelijk verlies van levenslust. Dat verergert bij te weinig uitdaging.

HOUDING

Zie de kinderen in wie ze zijn, erken ze volledig

Een kind is niet lastig of anders, maar mag zichzelf zijn. Vermijd woorden als 'te druk', 'te snel', 'te emotioneel', 'te kinderachtig', 'te rechtvaardig', 'te aanhankelijk', 'overgevoelig'. Kinderen zijn goed zoals ze zijn. Laat dat merken in je taal, verwachtingen en handelen.

- Onthoud dat gedragsproblemen ook een oorzaak kunnen hebben in verveling, niet kunnen/durven, of moeite om te leren.
- Gedrag is altijd een uiting van iets onderliggends, wees nieuwsgierig en zonder oordeel
- Hoogbegaafde kinderen hebben vaak een groot rechtvaardigheidsgevoel. Neem dit serieus. Het kind heeft (waarschijnlijk) gelijk. Dat wil niet zeggen dat anderen anders konden handelen.

Investeer in de relatie

Voor ieder kind, en zeker voor hoogbegaafde kinderen, is gezien en verbonden worden essentieel. Veel hoogbegaafde kinderen merken subtiele uitingen op. Wanneer ze dit niet volledig kunnen plaatsen, kunnen ze dit betrekken op zichzelf. Dit komt doordat ze altijd al 'anders' zijn dan anderen en zich vaak afgewezen hebben gevoeld. Zie ook hoofdstuk 2 over dit onderwerp.

Wat kan je als leerkracht doen

- Sta als een coach naast hen. Luister echt naar hun gedachten en gevoelens en toon oprechte empathie bij problemen.
- Volg geen vast script of methode: kies jouw eigen vorm, zodat jouw intentie klopt en het echt en oprecht voelt.
- Geef ze een gevoelensboekje waarin ze dingen kunnen opschrijven en bespreek dit wekelijks met volledige aandacht. Weerleg niets, hoor hen, begrijp hen, erken hen. Hun gevoel mag er zijn.
- Maak ruimte voor een knuffel, knipoog, aai over hun bol, gesprekje.
- Houd korte lijntjes met ouders, zodat je snel kunt afstemmen als er thuis iets speelt.
- Realiseer je dat jouw boosheid of andere emotie de hoogbegaafde sensitieve leerling raakt, ook als die alleen andere kinderen betreft.
- Wees open en eerlijk wanneer jij minder goed in je vel zit. Het hoogbegaafde kind voelt dit en gaat anders aan zichzelf twijfelen.

Praktijkvoorbeeld:

In de klas van mijn dochter hebben kinderen een gevoelensboekje en maakt de juf daar tijd voor. Daarnaast hebben sommige kinderen wekelijks een checkgesprek, ook als er niks te bespreken lijkt.

Verbinding is een voorwaarde om tot leren te komen. Wees authentiek. Vermijd straffen, belonen, omkoping. Uitdaging hoef je niet te verdienen.

Zie ouders echt

Ouders van hoogbegaafde kinderen lopen eigenlijk nooit te koop met dat hun kind hoogbegaafd is. Als een ouder oppert dat het kind hoogbegaafd is of kan zijn, neem het dan serieus en ga samen onderzoeken. Ook al zie je er op school weinig van.

Ouders zijn een belangrijke partner in de opvoeding van het kind. Zij zien hun kind ook in de andere omgeving. Zij zijn een rijke bron van informatie waarmee jij de behoefte van het kind nog beter kunt begrijpen. Dat betekent niet dat je alles moet doen wat ouders zeggen, maar luister naar de signalen. Luister ook tussen de regels door. Je leest hier meer over in hoofdstuk 7 en 8.

Wat kan je als leerkracht doen

- Plan structureel gesprekken met ouders in, ook als het nog goed lijkt te gaan.
- Erken ouders in het gesprek, luister, vat samen, check of je het goed begrepen hebt.
- Luister zonder oordeel of verdediging.

Praktijkvoorbeeld:

Onze 4 jarige hilde veel, wilde niet meer naar school. We vroegen een gesprek aan bij de leerkracht, binnen een week hadden beide juffen tijd. Als ouders vonden we het spannend. De leerkracht begon met 'wat fijn dat jullie gekomen zijn en meteen dit signaal delen'. Ze luisterden, vroegen door, toonden empathie voor de thuissituatie en vroegen wat wij belangrijk vonden. Ze vertelden dat ze al acties hadden ingezet. We voelden ons gehoord en serieus genomen.

Wat kan je als leerkracht doen, zonder daarmee jezelf voorbij te lopen of je tijd vol te plannen met gesprekken.

- Stuur ouders af en toe een berichtje over waar je mee bezig bent.
- Vraag ouders op school ter plekke hoe het gaat, of om af en toe een bericht sturen over hoe het thuis gaat.
- Geef ouders 's ochtends bij het raam of de deur eens een knipoog.
- Zie je dat een ouder het zwaar heeft, of merk je dit via het kind, vraag dan of een collega tijd heeft om de ouder uitgebreider te spreken.
- Nodig ouders uit om na school even binnen te lopen en het werk van de kinderen te bekijken.
- Vat tijdens/na een oudergesprek samen en deel dit met ouders.
- Spreek af dat wanneer er iets verandert (een ander overzicht, stappenplan, groepje of iets anders), je een foto maakt en die deelt met de ouders.

WELBEVINDEN

Geef ruimte aan de emotionele ontwikkeling

Vaak wordt gezegd dat een hoogbegaafd kind emotioneel jong is, maar kijk eens goed: Is het kind emotioneel jong? Of voelt het zich niet begrepen en voelt het zich onveilig? Komen emoties harder binnen omdat het filter meer openstaat?

Zorg dat de leerling zich competent voelt

Wat kan je als leerkracht doen

Werk in de zone van hun naaste ontwikkeling, met begeleiding. Geef feedforward en feedback op het leerproces. Peil hoe ze willen leren en probeer dit uit. Voer wekelijks (flits)gesprekken, maak samen een plan, voer het uit en evalueer samen het resultaat.

Maak ruimte voor autonomie

Wat kunnen de leerlingen, en zeker hoogbegaafde leerlingen, zelfstandig?

Wat kan je als leerkracht doen

- Leer ze aan om een taak eerst op drie verschillende manieren zelf te proberen, voordat ze hulp vragen.
- Observeer wat er gebeurt als jij niet het voortouw neemt, of precies voorschrijft wat, hoe en wanneer.
- Realiseer je dat je door taken zomaar over te nemen zegt: *"Jij kunt dit niet en ik wel."*
- Observeer jezelf: wat doet het met jou als kinderen het anders doen dan jij wilt?

Praktijkvoorbeeld:

Maandagochtend startte groep 6/7 met een weekoverzicht van doelen, bijbehorende instructiemomenten, zelfstandige blokken en opdrachten. Leerlingen kozen (in overleg) bij welke instructies ze aansloten, wanneer ze welke taken uitvoerden, welk werk boven het basiswerk ze deden en bespraken eigen ideeën om doelen te behalen of aan te tonen.

Praktijkvoorbeeld:

De directrice vroeg aan mijn dochter of zij een presentatie wilde maken bij het tevredenheidsonderzoek. Op haar manier, met haar inhoud, op haar tijd. Mijn dochter straalde en bloeide op door de vrijheid die ze kreeg en het beroep op zelfstandigheid dat werd gedaan. (uiteraard past dit niet bij ieder kind, soms zijn andere vormen meer geschikt, of is ondersteuning nodig).

Opruimtijd, letterlijk én voor het hoofd

Veel hoogbegaafde kinderen hebben een hoofd dat continu aanstaat: gedachten wekken nieuwe gedachten, ze leggen verbanden, zoeken prikkels en missen soms een sterk filter, waardoor alles wat ze ruiken, zien, horen, proeven en voelen even hard binnenkomt en belangrijk voelt. Als daarbovenop hun snelle hoofd en opmerkzaamheid extra informatie binnenhaalt, ontstaat nog meer uitdaging.

Daarom kunnen zij extra behoefte hebben aan momenten om hun hoofd op hun eigen manier 'op te ruimen' Bijvoorbeeld door: knuffelen met de leerkracht (met toestemming), sensorisch bezig zijn (vouwen, kleien, kleuren, wriemelen, kauwen), bewegen, opgaan in creativiteit, chillen in een rustig/donker hoekje, ontspanningsoefeningen, meditatie, stilte/rustgevende muziek, of zintuigspellen. In het begin misschien lacherig, maar uiteindelijk rustgevend voor iedereen (ook voor jou).

Praktijkvoorbeeld:

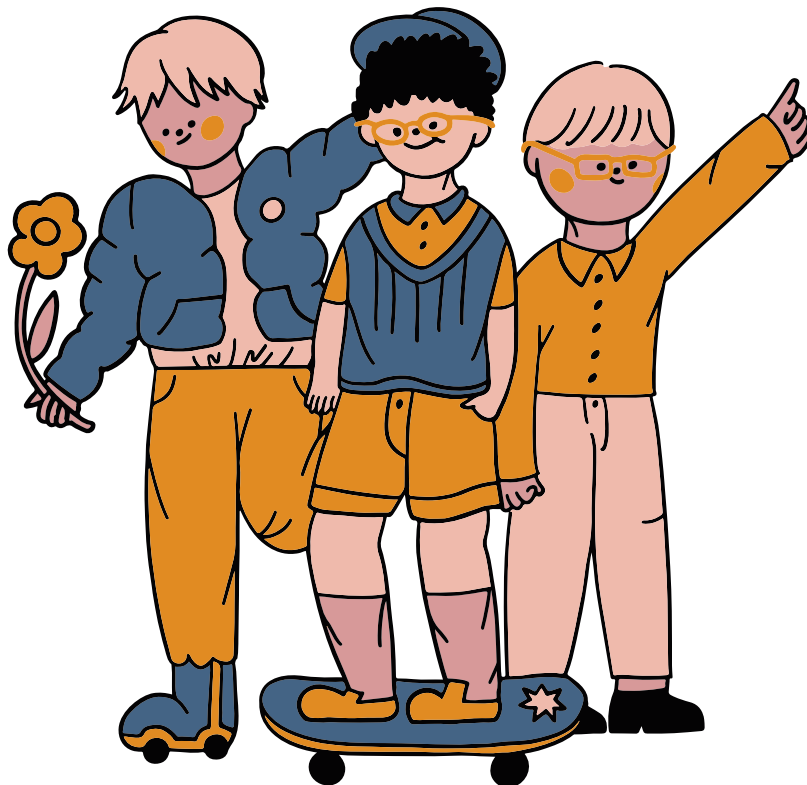
Mijn zoontje van 4 jaar kwam voor het eerst opgewekt en blij uit school. Toen we hem vroegen wat er die dag anders was, vertelde hij dat er een invaljuf was, en die zei regelmatig: *“Neem even tijd om te voelen, en te luisteren naar wat er in je hoofd gebeurt”* en daarna gingen ze weer verder.

Praktijkvoorbeeld:

In groep 7 namen we geregeld 2 à 3 minuten totale stilte. Sommige kinderen zaten of lagen op de grond, anderen bleven op hun stoel; niets was verplicht, behalve volledige stilte. De eerste keer voelde ongemakkelijk, de tweede keer duurde te lang, na een week vroegen ze: *“Mag het ook 5 minuten, juf?”*

Sommige kinderen staan langdurig onder spanning, zonder dat het meteen zichtbaar is. Kinderen ontwikkelen manieren om met die spanning om te gaan, bijvoorbeeld door te vechten, te vermijden, stil te vallen of zich aan te passen (fight, flight, freeze, fawn). Gedrag kan een manier zijn om met die spanning om te gaan. Wat speels lijkt, zoals veel rennen of bewegen, kan ook een vorm van ontlasting zijn. Het helpt om gedrag niet alleen te zien als ‘druk’ of ‘onrustig’, maar als iets dat je iets wil vertellen over wat er vanbinnen speelt.

Samenwerking met ouders

Hoofdstuk 7

Madeleine Verbeeten
Holistisch kindercoach,
moeder van hoogbegaafde 'thuiszitter'

madeinbloom.nl

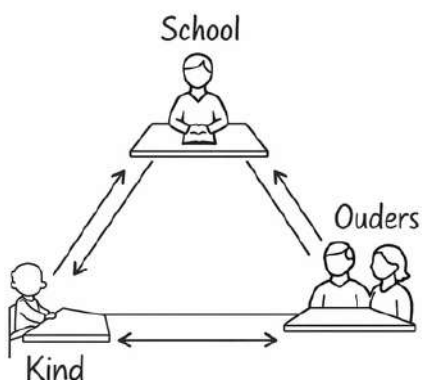
- Hoe zorg je als school voor een fijne samenwerking met ouder en leerling?
- Hoe ga je de verbinding aan met ouders, zonder zelf over grenzen te gaan?

Als moeder van een hoogbegaafde 'thuiszitter' heb ik veel ervaring met schoolgesprekken uit het perspectief van de ouder. Mijn dochter is op twee verschillende scholen vastgelopen en dat ging samen met veel schoolgesprekken. Tijdens die gesprekken wilde ik graag erg duidelijk zijn en daarom ging ik zoveel mogelijk vertellen. Ik ging ratelen en nóg harder en nóg sneller vertellen dan daadwerkelijk helpend was. Misschien heb je als leerkracht ook weleens zulke ouders aan tafel.

Ik wilde heel graag dat er geluisterd werd en dat mijn boodschap gehoord werd, om het vastlopen zo snel mogelijk op te lossen. Maar na elk schoolgesprek ging ik weg met een vol hoofd en een rotgevoel. Ik had het gevoel dat ik mijn punt toch niet duidelijk genoeg had kunnen maken. Deze gevoelens hoor ik ook vaak terug van de ouders in mijn werk als kindercoach.

Ouders willen heel graag gehoord willen worden in wat ze voelen en weten over hun kinderen. Ze willen een verbinding voelen met school, zodat ze het samen beter kunnen maken voor het kind. Een ouder kan tijdens zo'n gesprek overkomen als lastig of opdringerig, maar ze willen alleen maar helpen, oplossen en hun kind redden. Ze bedoelen het absoluut niet verkeerd en willen ook niet het beeld geven dat wat school doet verkeerd of fout is. Dat is niet hun doel. Hun doel is altijd om ervoor te zorgen dat hun kind tot ontwikkeling komt.

Daarbij is het belangrijk om te beseffen dat sommige ouders als kind ook vaak niet gezien waren, en veel ellende hebben gevoeld op school. Die ervaring speelt mee in hun intensiteit. Ouders willen het uiteraard anders zien voor hun kinderen.

IN VERBINDING

Ik geloof sterk in de driehoeksverbinding waarin school, ouders en kind met elkaar in relatie staan. Het gaat daarbij om wederzijdse verbinding en communicatie tussen school, ouders en leerling.

Ik ga in dit hoofdstuk vooral dieper in op de communicatie vanuit school naar de ouders en het kind toe. Ik neem je daarvoor graag mee in wat concrete voorbeelden en tips om te zorgen dat je in verbinding blijft.

ZIE OUDERS EN KIND ALS GELIJKE

Daar zaten we weer tegenover de school, met iedereen aan tafel, te praten over ons kind. Voor de zoveelste keer. Ik was zo graag echt in contact gekomen met school, op een wederkerige manier. Met vragen zoals: "*Goh hoe zie jij dit? En waarom denk je dat dit gebeurt?*", om het vervolgens uit te mogen leggen: "*Ik weet hoe dit zit bij mijn kind, namelijk...*" en zo dichterbij elkaar te komen. Maar doordat school tijdens het gesprek (figuurlijk) tegenover me stond in plaats van naast me, was dit helaas onmogelijk. Ouders willen het graag samen met school aanpakken en een plan maken. Daarom is het belangrijk om ouders altijd serieus te nemen. De ouders zijn de beste professional wat betreft hun eigen kind. Wanneer dit in twijfel wordt getrokken, verschuift de hele dynamiek en wordt het gesprek moeilijk.

Wat kan je als leerkracht doen

- Blijf vragen stellen hoe de ouder iets bedoelt of ziet, en waarom dit zo werkt of juist niet werkt voor het kind.
- Blijf nieuwsgierig, zodat je een helder beeld krijgt wie het kind is volgens de ouders en het kind zelf.
- Luister zonder direct een plan te maken, maar vooral om te horen wat de ouder je vertelt.

Wederzijds vertrouwen

Voor een hoogbegaafd kind is niks zo belangrijk dan dat veiligheid en vertrouwen bovenaan staan, nog voor het leren. Een kind kan pas goed tot leren komen wanneer het zich veilig voelt, vertrouwen heeft in de leerkracht, klas en omgeving.

School kan nog zo goed haar best doen, maar als een kind het niet zo ervaart, is het belangrijk om daar met een empathisch oor naar te luisteren: *“Wat vervelend dat je dat zo voelt. Wat kan ik veranderen zodat het voor jou beter voelt?”* Een hoogbegaafd kind heeft feilloos door wanneer de ander oprecht geïnteresseerd is en wanneer niet. Juist omdat ze luisteren naar hoe de ander zich erover voelt en niet alleen naar onze woorden.

Wat kan je als leerkracht doen

- Ga met ouders open in gesprek over in welke mate een kind zich veilig voelt in de klas.
 - Luister en zie wat de ouder vertelt niet als kritiek of aanval, maar als handige feedback om het beter te maken voor de leerling. Je doet immers al je best en dit kind zoekt daar nog meer van.
 - Een kind dat zich niet veilig voelt op school of in de klas, zal niet tot leren kunnen komen. Ga dus samen met ouders in gesprek om te kijken hoe je voor de leerling kunt bouwen aan veiligheid en vertrouwen dat werkt voor de leerling.
- Ga vooral samen in gesprek en luister naar ouders om erachter te komen hoe zij zien dat een situatie aangepakt kan worden. Weet ook dat veel kinderen een gesprekje met een leerkracht niet zien zitten, maar bijvoorbeeld wel wanneer een ouder erbij is of als ze ondertussen mogen tekenen, of juist door thuis iets voor te bereiden.

Er moeten concrete acties volgen

Veiligheid en vertrouwen is iets dat in overeenstemming met elkaar ontstaat. Het is meer dan structuur aanbrenge, voorspelbaarheid bieden of een gesprekje aangaan. Leerling en ouders willen herkenning en erkenning ervaren. Dat er geluisterd wordt zonder iets weg te wuiven of direct op te willen lossen. Ouders horen ook graag, net als leerlingen: *“Wat lijkt me dit lastig voor je”* en *“Ik hoor je en ik geloof je”*.

Een ouder die zich zorgen maakt, zoekt naar hoe een leerkracht de oplossing concreet gaat vormgeven. Een ouder weet vaak haarfijn wat kan ondersteunen of wat niet, dus dit is iets om samen te bespreken. Uiteraard zijn er regels en afspraken nodig om bijvoorbeeld een coach te regelen, een evaluatie en dergelijke. Daar is alle respect voor bij de ouders.

Elke dag dat een kind met buikpijn naar school gaat, thuis boos is, slecht slaapt, zich niet veilig voelt, is een dag te veel. Ouders willen daarom na een schoolgesprek met hoop naar huis gaan. Met een voorstel, een kleine of grote stap die gezet kan worden, een concrete actie die direct ingezet is. En uiteraard met wat ruimte en tijd om er eerst even over na te denken.

Wat kan je als leerkracht doen

- Belof alleen wat je waar kunt maken, maar zorg dat er aan het einde van het schoolgesprek in ieder geval één concrete actie uitgezet wordt.
- Leef je in. Stel jij gaat zelf elke dag naar je werk met een naar gevoel in je buik, je hebt geen motivatie, last van allerlei prikkels: wat zou jij dan doen? Blijven doorgaan omdat het moet? Of kijken naar een oplossing om de situatie te verbeteren? Mogelijk een kleine actie, die kan zorgen voor verbetering? Iets dat werkt voor jou. Een koptelefoon, buiten lunchen, soms even bewust ademen.

Laat ouders 'ondertitelen'

Ik twijfelde om dit onderwerp erbij te zetten, want het is erg voor de hand liggend. Maar ik doe het toch, omdat ik echt merk hoe vaak een leerkracht verbluft is wanneer verteld wordt wat de echte reden is achter het gedrag van een hoogbegaafde leerling.

Zoals wanneer een ouder het 'ondertitelt' en duidelijk wordt waar bepaald gedrag vandaan komt. Gedrag is er niet zomaar. Het komt altijd ergens vandaan en heeft een boodschap, ouders zijn de grootste expert over het kind dus laat ze vooral vertellen waar dit volgens hen door komt.

Als ouders bijvoorbeeld vertellen dat hun kind thuis uitbarstingen heeft en dagelijks slaat of schopt, terwijl het op school poeslief is: geloof dan het verhaal van de ouder, ook als jij ander gedrag ziet.

Hoe ga je daarover in verbinding met ouder

Bespreek gedrag, positief en negatief. Laat ouders vertellen hoe zij dat zien, zodat er een helder beeld komt. Gebruik hierbij vragen als deze:

"Wat vervelend, wat zou hij/zij nodig hebben denk je?"

"Wat vermoed jij dat hieronder zit en waarom?"

Wat ik je vooral wil meegeven

- Dat ouders gehoord willen worden in hun expertise over hun eigen kind.
- Dat er heel veel waarde zit in wat ouders je kunnen vertellen.
- Dat ouders gezien willen worden als gelijke gesprekspartner wanneer veiligheid en vertrouwen voor het kind nog ontbreekt.
- Ga altijd in verbinding om er samen achter te komen wat de situatie beter maakt.

Je leest meer over hoe je die verbindende brug bouwt in hoofdstuk 8.

Bruggen bouwen

Hoofdstuk 8

Britta van Houwelingen
Coach HSP en hoogbegaafdheid,
systeemcoaching en kinesiooloog

www.praktijkbritta.nl

Dit hoofdstuk gaat niet over een hoogbegaafde leerling die alleen wat extra uitdaging nodig heeft en daarna ineens weer fluitend leert. Dit gaat over hoogbegaafde leerlingen die echt zijn vastgelopen omdat het niet past. De praktijk, de spanning, miscommunicatie, ouders die al nachten wakker liggen en een kind dat allang niet meer leert, maar overleeft.

Hoogbegaafd wordt nog vaak gezien als slim, snel, zelfstandig, redt zich wel. En dus: de hoogbegaafde leerling heeft weinig uitleg nodig, weinig begeleiding en er zijn weinig zorgen. Dat is onjuist en het leidt tot vastlopen.

Daarbij is het voor hoogbegaafde kinderen extra lastig om echt gezien te worden voor wie ze zijn. Juist omdat ze slim zijn, sociaal doen, zelfstandig ogen en dingen goed kunnen verwoorden. Dan denkt iedereen dat het best goed gaat, totdat het opeens niet meer gaat. Het lijkt voor de buitenwereld alsof ze prima functioneren, terwijl het bij ze van binnen tekeergaat. Een andere manier van leren, behoeften waar ze nergens mee terechtkunnen. Het kan een hoofd zijn dat nooit uitgaat: alles analyseren, voorspellen, drie stappen vooruit denken. En een lijf dat in de stress stand staat, terwijl het kind keurig op z'n stoel zit. Een constante zelfcontrole: niet te veel zeggen of vragen, niet te fel reageren, niet zeuren, niet opvallen. En tegelijk veel innerlijke druk om ervoor te zorgen dat ze aan de verwachtingen voldoen.

Als een hoogbegaafde leerling vastloopt, gaat het gesprek al snel over dingen als: deze leerling heeft misschien baat bij de plusklas, versnellen, hulp bij toetsen. Dat kan inderdaad een hulpmiddel zijn, maar het werkt niet echt als er geen goede relatie is tussen leerling, ouders en school. Wat wél werkt, is samen kijken naar wat er nodig is en hoe dat wordt uitgevoerd.

Wat ouders vaak zien buiten schooltijd

Wat ouders vaak zien, speelt zich af ná schooltijd. In de klas lukt functioneren soms nog best lang. Thuis valt de spanning eraf en komt er boosheid, huilen, instorten, ontploffen om iets kleins, nergens meer zin in hebben, enzovoorts. Dit gebeurt doordat het kind zich de hele dag ontzettend hard z'n best heeft gedaan om te doen en zijn wat er gevraagd wordt op school.

Denk aan een kind als een fles met frisdrank die de hele dag geschud wordt. In de klas houdt het de dop erop. Het kind glimlacht, knikt, maakt zijn werk, slikt frustratie weg, zit stil terwijl alles in het lijf roept 'Nee!'. De leerkracht ziet een leerling die meedoet. Misschien wat dromerig, misschien wat gespannen, maar het gaat. Bij thuiskomst knalt de dop eraf en spuit de frisdrank eruit, omdat het kind zich thuis veilig voelt om het los te laten.

Schoolteams zien wat er tijdens schooluren gebeurt en moeten in een volle klas keuzes maken die werkbaar zijn. Het probleem zit vaak niet in wat je ziet, maar in wat erachter schuilgaat. Gedrag is zelden het probleem. Zoals je in hoofdstuk 3 kan lezen, is het een signaal. De leerling wil je iets duidelijk maken: dit is te veel, te spannend, te onveilig, te ingewikkeld, te snel, te groot.

Wanneer school het enige is wat nog lijkt te lukken, staat de rest vaak op rood: sporten vraagt te veel, afspreken met vrienden wordt een opgave, hobby's uitoefenen voelt als moeten en het plezier verdwijnt. Het kind draait op reserves en schuift richting overleven. Thuis merk je dat in sfeer, energie en hoeveel ruimte er nog is voor elkaar. Daarom is het zo belangrijk om de ouders te horen.

Daar komt maskeren (het verbergen van kenmerken om te worden geaccepteerd) bij: op school houdt het kind zichzelf bij elkaar, thuis valt het uiteen. Niet omdat iemand iets 'fout' doet, maar omdat er in gesprekken al snel gekeken wordt naar wat zichtbaar is in de klas, terwijl het vaak pas buiten schooltijd naar buiten komt.

Juist hoogbegaafde kinderen, die snel schakelen, veel oppikken en haarfijn aanvoelen wat er van hen verwacht wordt, kunnen dat nog best lang volhouden. Maar dat is geen superkracht, dat is een noodtoestand met een kostprijs. En iets wat we willen voorkomen.

Wat je als leerkracht kan doen:

Let op het ontstaan van overlevingsstrategieën bij een leerling, zoals pleasen, grapjes maken, overcompenseren, zichzelf klein maken, terugtrekken, vermijden enzovoorts. Als de leerling dit regelmatig gaat doen, is het tijd om te kijken wat daarachter zit.

Hierbij is de hulp van een expert hoogbegaafdheid erg nuttig. Een goede expert kijkt verder dan wat aan de buitenkant zichtbaar is, legt snel en vakkundig de juiste verbanden en maakt helder waar het echt vastloopt, waarom dat gebeurt en wat er nodig is om beweging te krijgen. Dit voorkomt misverstanden, cruciaal tijdverlies en keuzes die misschien op papier logisch lijken, maar in de praktijk vaak niets oplossen.

Het helpt om de ervaringen naast elkaar te leggen. Op school laat het kind zien wat het daar nog voor elkaar krijgt. Thuis laat het kind zien wat het kost om dat te blijven doen. Daarom is bruggenbouwen geen extraatje, maar noodzakelijk: neem beide verhalen serieus, zie het als één verhaal. Een kind dat op school meedoet en thuis instort, redt het tot de rek er echt uit is. Je wil dat voor zijn. Ook al zie je op school alleen dat de leerling goed meedoet. Ouders merken vaak al op dat het misgaat voordat het op school zichtbaar wordt in gedrag en cijfers.

Samen een brug bouwen

De brug tussen ouders en school staat er niet zomaar. Je bouwt hem samen steen voor steen met afspraken die je samen maakt, met taal die opent, met volwassenen die durven zeggen: *"Ik weet het ook niet altijd, maar we zoeken het samen uit."*

De brug komt er niet wanneer men niet bereid is om samen te bouwen. Zinnen vanuit school zoals: *"Maar hij is toch hoogbegaafd, dan kan hij dit toch gewoon?"* of *"Ze moet leren dat niet alles leuk is"* hoor ik regelmatig terug in een overleg. Met zo'n houding krijg je vast wel passend papierwerk met keurige verslagen, prachtige plannen, maar geen oplossing. Het lost niet (genoeg) op, daar heb je een brug voor nodig: een driehoeksrelatie vanuit vertrouwen en wederzijds respect. In dit hoofdstuk vertel ik hoe je samen die brug bouwt.

Communicatie tussen ouders en school gaat zelden mis op inhoud. Onder druk kunnen we in rollen schieten. Een leerkracht kan zich bijvoorbeeld beoordeeld voelen en gaat zich verdedigen. Of ouders voelen zich niet geloofd en gaan bewijzen geven. Hierdoor wordt de leerling een dossier in plaats van een mens. Protocollen geven houvast, maar bouwen geen brug.

Zinnen zoals deze breken de brug af:

- “We zien het hier niet.”
- “Het moet van twee kanten komen.”
- “We kunnen geen uitzonderingen blijven maken.”
- “Misschien is het gewoon pubergedrag.”
- “We moeten het niet erger maken dan het is.”

Wat kan je als leerkracht doen

Gebruik taal die opent en richting geeft.

Openende taal doet twee dingen tegelijk:

1. Het erkent dat er meerdere werkelijkheden zijn zonder dat je verzandt in meningen.
2. Het brengt het terug naar de kern om te onderzoeken met elkaar wat deze leerling nodig heeft en wie wat doet in de fases die doorlopen worden.

Richtinggevende taal is helder. Het benoemt grenzen zonder afwijzing en nodigt uit tot samenwerking zonder de verantwoordelijkheid af te schuiven. Het vertaalt gedrag naar behoefte zonder dat een label als stopwoord wordt gebruikt. Dus in gedrag niet meteen ‘faalangst’ of ‘motivatieprobleem’ zien, maar kijken naar wat een leerling nodig heeft om verder te kunnen.

Stel vragen zoals:

- “Wat heeft dit kind nodig om verder te kunnen?”
- “Wat is een stap die klein genoeg is om direct toe te passen?”
- “Welke afspraak kunnen we zeker nakomen?”

Het werkt niet wanneer we aan de buitenkant meten hoe het van binnen gaat: “*Is het werk af, is de leerling beleefd en lacht ‘ie? Cijfers oké? Check! Dan zal het wel goed zitten.*” Terwijl sommige kinderen juist meester zijn in overkomen alsof het prima gaat. Totdat het lijf of het hoofd ermee stopt en de leerling is vastgelopen. En dan wordt er weleens gezegd: “*Maar het ging toch goed?*” Nee, het zag er goed uit en dat is iets heel anders. Hoe weet je dan toch dat er iets aan de hand is? Een belangrijke bron zijn de ouders.

Een praktijkvoorbeeld: van strijd naar samenwerking

Ik begeleidde een gezin waarin een hoogbegaafd meisje vastliep op school. Thuis kwam een kind terug dat leeg was, boos en gefrustreerd, weinig levenslust had, slecht sliep, hoofdpijn had en een (negatief) zelfbeeld ontwikkelde dat niet meer klopte met hoe zij eerst naar zichzelf keek.

Toen ik als coach aanschoof, was er al een heel traject geweest met gesprekken, verslagen en mails over en weer. Maar geen oplossing in de klas, de dagindeling, in de verwachtingen en ook niet in de manier van reageren op de leerling. Ondertussen liep de leerling verder vast. Niet omdat mensen niet wilden, maar omdat er geen brug was. School voelde druk om te handelen (zoeken naar de juiste methoden en stappenplannen), ouders voelden druk om ervoor te zorgen dat hun kant van het verhaal gehoord wordt.

Voor iedereen voelde het als: “*De ander werkt niet mee*”.

Ik ging met ze terug naar het begin:

- Wat is er gebeurd?
- Waar is het contact vastgelopen?
- Wat is geprobeerd, door wie en had er iets effect?

Ik sprak de ouders, school en ook de andere kinderen in het gezin. Want een kind loopt nooit alleen vast. Het hele gezinssysteem loopt vast. Er waren in de afgelopen jaren onderzoeken afgenomen door verschillende instanties waar meerdere diagnoses gesteld zijn. Soms helpt een diagnose of label om hulp te krijgen, maar het kan ook het zicht vertroebelen. Wanneer een kind onderzocht wordt wanneer het al lang niet goed meer in z'n vel zit, krijg je een afdruk van het dieptepunt en niet van het werkelijke kind. Later is er opnieuw gekeken en bleek hoogbegaafdheid de enige blijvende verklaring. Er volgden

gesprekken met school en ouders en later een groter overleg waarbij leerplicht en hulpverlening die al betrokken is, ook aansloot. In eerste instantie hebben we gewerkt aan hernieuwde samenwerking waarbij we een stevige brug opbouwden. Tegelijkertijd zijn we bezig geweest met een plan voor terugkeer naar school.

Pas toen kwam de kern boven: ze kon het simpelweg niet meer dragen om naar school te gaan. We maakten het klein en uitvoerbaar: één aanspreekpunt op school, duidelijke afspraken, haalbare stappen en volwassenen die naast elkaar gingen staan. Nu gaat ze weer met plezier naar school. Niet omdat zij veranderd is in een ander kind, maar omdat de omgeving stopte het kind te duwen en begon met samenwerken.

HOE DAN?

Je maakt passend onderwijs door samen omstandigheden te creëren waarin een kind weer kan leren, groeien en meedoen op een manier die haalbaar is en bij het kind past. Dat vraagt iets van school, van de ouders, maar bovenal vraagt het samenwerking. Het bouwen aan een brug.

Wat kan je als leerkracht doen

- Begin bijvoorbeeld met een gedeelde basiszin. Bijvoorbeeld: *"We willen dat dit kind onderwijs kan volgen zonder zichzelf kwijt te raken."* Maak daarna samen scherp wat het kind nodig heeft om tot leren te komen. Niet algemeen, maar concreet en observeerbaar. Welke omstandigheden kunnen we met elkaar creëren zodat het wel lukt? Wat maakt dat het misgaat? Wat helpt om te herstellen?
- Hou de bouwplannen en stappen klein genoeg om echt uit te kunnen voeren. Passend onderwijs strandt zelden op intentie. Het strandt wel op plannen die te groot en onoverzichtelijk zijn om uit te kunnen voeren. Ouders hebben thuis een kind dat op is, school heeft volle klassen, roosters en tekorten. Dus kies liever drie afspraken die haalbaar zijn, dan tien ideeën die volgende maand nog steeds op het kladblaadje van de bespreking staan.
- Zorg voor een duidelijk aanspreekpunt aan schoolzijde. Anders helpt niemand het kind echt en zijn er alleen maar allerlei losse lijntjes overal die elkaar kruisen.
- Continuïteit en duidelijkheid geeft rust. En waar rust is, ontstaat ruimte. Stem verwachtingen af op haalbaarheid. Soms betekent passend onderwijs tijdelijk minder: minder uren, minder druk, minder toetsen en minder inhalen.
- Het kind heeft eerst ruimte nodig om weer te kunnen leren. Wanneer ik werk met een gezin waarvan een kind uitvalt, is het nodig dat zij een periode echt rust te nemen. Even niet naar school en bijkomen, zonder dat er iets moet of zou moeten. Daarna kan er weer gekeken worden naar een opbouw richting school, als dat het doel is. Hoe dat eruitziet, is per kind en situatie verschillend. Het kan ook zijn dat er gekozen wordt voor een andere route dan de reguliere route.
- Veiligheid is de basis. Veiligheid zit 'm niet in mooie woorden, maar in betrouwbaarheid en voorspelbaarheid. In een volwassene die betrouwbaar is: je doet wat je zegt, je zegt wat je doet. Je strooit niet met beloftes die je later moet terugtrekken.

Afspraken verander je niet zomaar, en als de afspraak wel veranderd moet worden leg je uit waarom. Je bent niet alleen zichtbaar als het misloopt, maar juist ook wanneer het wel lukt.

- Structuur hoort erbij. Niet als een strak regime, maar als duidelijkheid waar je op kunt leunen. Dit is wat we samen afspreken, dit is wat er nu gaat gebeuren en dit is hoe we het aanpakken als het even niet lukt. Niet om te controleren of sturen, maar om rust te creëren in het hoofd en in het lijf.
- Die duidelijkheid maak je niet over een kind heen. Kind, ouders en school mogen hun stem laten horen over: wat heb jij nodig, wat is haalbaar, wat werkt thuis en wat werkt op school.

Geen standaardplan

Elk kind is anders, maar ook de ouders, de school, de context eromheen en wat er in het verleden is gebeurd. Wat bij het ene kind werkt, kan bij het andere juist averechts uitpakken. Daarom is het goed om niet te werken met een standaardplan dat je ergens overheen legt. Kijk elke keer weer naar:

- Wat speelt hier?
- Wat wordt er niet gezegd?
- Waar loopt het vast?
- Wat is er nodig zodat het kind weer onderwijs kan volgen, kan ontwikkelen op een manier die passend en haalbaar is, zonder zichzelf kwijt te raken?

Een kind moet weten dat er op school iemand is die hem of haar ziet, die niet alleen vriendelijk is als het kind meewerkt en die niet afrekent als het een keer geen goede dag is. Betrek ouders als partner. Ouders hebben dagelijkse informatie die op school onzichtbaar is en dat is heel waardevolle informatie. Die informatie vertelt je wat een schooldag doet met het slaapritme, de eetlust, de energie, het herstel etc. Als je ouders serieus betreft, wordt het plan scherper en de kans op succes groter. Maak ook communicatie-afspraken: hoe vaak, via welk kanaal, kort en feitelijk. Niet alleen contact als het misgaat, maar ook terugkoppeling als het goed gaat. Dan wordt er gebouwd aan wederzijds vertrouwen.

Evalueer wanneer het iets oplevert en niet omdat die afspraak nu eenmaal staat. Evaluatie is om met elkaar te kijken wat heeft gewerkt en wat niet en wat een volgende stap zou kunnen zijn. Passend onderwijs is niet het eindbesluit, maar een nieuw begin en bij te stellen wanneer het nodig is met een kind in ontwikkeling en een andere leerbehoefte. Als ouders en school dit samen doen, wordt het ineens veel lichter. Het kind hoeft niet meer sterk te zijn op school. School heeft op deze manier niet het gevoel het alleen te moeten dragen en doen. En ouders hoeven niet te vechten om gehoord te worden. Zo sta je naast elkaar en bouw je samen aan de brug die samenwerking, vertrouwen en veiligheid geeft. Waar mogelijk betrek je het kind bij het gesprek, passend bij leeftijd en onderwerp. Of je laat het kind spreken via de ouders. Dat voorkomt dat er over een kind wordt besloten alsof het een projectplan is. Dit is de brug in de praktijk: afgestemde keuzes, verantwoordelijkheid voor wat werkt. Maar vooral een kind dat voelt dat volwassenen het zo kunnen organiseren dat school niet iets is waar je doorheen moet bijten, maar iets is waarin je kunt groeien op de manier die past bij het kind.

Terugkeer naar school is niet altijd de passende stap. Bij hoogbegaafdheid moet de vraag niet alleen zijn of een kind terug kan naar een schoolse setting, maar vooral waar en hoe ontwikkeling en leren weer mogelijk wordt. Een kind kan namelijk wel leerbaar zijn, maar binnen een bepaalde schoolsetting niet schoolbaar. Dan is het nodig om te kijken naar wat wel aansluit. Soms is dat een andere schoolvorm, soms maatwerk of versnelling, en soms een andere route buiten het reguliere systeem. Er zijn allerlei mogelijkheden, zoals parttime naar school of een school met een andere onderwijsvisie, zoals Jenaplan, Agora, democratisch onderwijs, afstandsonderwijs of thuisonderwijs.

Intermezzo: na de middelbare school

Esther Jongste
hbo-docent met expertise
hoogbegaafdheid

Na de eindexamens is het zo ver: je leerlingen gaan werken of studeren, op het mbo, hbo of wo. Dat is voor bijna alle leerlingen een grote verandering. Als leerkracht en mentor sta jij naast ze bij elke overstap, bij het begin van de basisschool, dan naar de middelbare school en vervolgens naar het hoger onderwijs. Om elk van je leerlingen te kunnen begeleiden en ondersteunen, heb jij als leerkracht veel verschillende tools nodig. In dit intermezzo ga ik met je kijken naar gereedschappen die je kunt inzetten om jouw hoogbegaafde leerlingen een goede overstap naar het hoger onderwijs te kunnen geven.

Hoe anders is het hbo dan een basis- of middelbare school?

Als docent op het hbo zie ik ze elk jaar eind augustus binnendruppelen: onze nieuwe studenten. Zonder uitzondering zijn ze zenuwachtig, benieuwd naar hun nieuwe opleiding, het nieuwe gebouw en naar hun medestudenten. De overstap naar het hbo is spannend, leerlingen laten hun vertrouwde omgeving achter en beginnen aan een nieuwe fase in hun opleiding.

De stap van de middelbare school naar het hbo betekent meer vrijheid in het zelf plannen van studietijd. Bij een deel van de vakken mag een student zelf weten of ze wel of niet naar college komen. Bij projecten werk je met veel nieuwe mensen samen en zijn de deadlines hard. De verwachtingen zijn hoog; van beginnende studenten wordt verwacht dat ze zelf hun studieplanning bij kunnen houden, verschillende leerstrategieën kunnen toepassen, samen kunnen werken, eigen verantwoordelijkheid nemen en vragen durven stellen. Daar krijgen ze begeleiding bij van een studieloopbaan-coach die hen helpt de overstap te maken, gericht op studieplanning, ontwikkeling en voortgang. Bij persoonlijkere vragen en uitdagingen zijn er op het hbo decanen en een afdeling studentzaken. Hulp en ondersteuning is dus meer versnipperd dan op de basis- en middelbare school.

Wat kan je als leerkracht doen

Sommige mensen denken misschien dat je als hoogbegaafde leerling naadloos in het beroepsonderwijs past, omdat er meer uitdaging en autonomie geboden wordt. Toch loopt een deel van de hoogbegaafde leerlingen vast tijdens de studietijd en dit komt door een aantal verschillende zaken.

1. Een van de uitdagingen is de verwachting van het hbo dat je op een specifieke manier leert. Dat je vanuit hoor- of werkcolleges met ondersteuning van artikelen, hoofdstukken uit een lesboek en opdrachten alle lesstof kunt verwerken. Als hoogbegaafde student kun je er hier tegenaan lopen omdat je anders moet leren dan bij je past, waardoor het niet lukt. Als leerkrachten kunnen wij hier op school al vroeg op inspelen en alle leerlingen helpen met het vinden van een aantal verschillende leerstrategieën die bij hen passen. Om erachter te komen welke manier van leren bij de leerling past, is het belangrijk dat je in je les verschillende activiteiten gaat uitproberen. Dan kunnen ze een 'bingokaart' verzamelen met strategieën die bij henzelf passen, van flashcards en mindmaps, tot zelf een video maken waarin je een onderwerp uitlegt aan de andere leerlingen in de klas. Zo geef je de hoogbegaafde leerling meteen de autonomie om zelf te kiezen welke activiteit die doet en hoe die wordt uitgevoerd.

2. Een tweede uitdaging is de ontwikkeling van zelfvertrouwen. Dit is een uitdaging voor zowel de hoogbegaafde leerling als de leerkracht, omdat het per leerling heel erg verschilt waar ze tegenaan lopen. Of dit nu een gebrek aan autonomie is, te veel oplopen tegen autoriteit en het 'moeten' doen van taken, ze hun creativiteit niet kwijt kunnen of weinig vragen kunnen stellen. Al deze dingen kunnen ervoor zorgen dat je leerling vastloopt op school. Op het hbo komen ze zichzelf dan opnieuw tegen en moeten zij meer gaan ervaren dat theorie moeilijk kan zijn, practica fout kunnen gaan en projecten niet vlekkeloos verlopen. Dit betekent gaan leren dat fouten maken mag en dat je van falen en vervolgens doorzetten juist veel leert. Hier kunnen wij als docenten al eerder op gaan coachen. Zelfvertrouwen wordt namelijk ontwikkeld door al vanaf heel jong te mogen oefenen en hierbij gerichte feedback te krijgen op wat je al goed doet én wat je nog kunt leren. Aan deze feedback wordt een apart hoofdstuk in dit boek gewijd.

Wat mooi, een hoogbegaafd kind in mijn klas!

Als hbo-docent ben ik ook nog bezig met klassenmanagement: hoe hou ik de groep (die bij mij varieert tussen de 24 en de 200 studenten) allemaal bij de les én hou ik ook oog voor de individuele behoeftes van elke student? Hoe zorg ik ervoor dat ze allemaal aan het leren zijn en straks de stof goed beheersen?

Als leerkracht hebben wij het beste voor met elke leerling in onze klas, en willen we ze graag goed onderwijs geven. Ik heb van mijn studenten geleerd dat 'goed onderwijs' niet alleen om de lesstof gaat en ook zelfs niet over hoe jij die als docent overbrengt. Het gaat vooral om hun eigen intrinsieke motivatie om iets te leren én om het gezien en gehoord worden door omgeving. Een flinke uitdaging voor ons als docent, want met een volle klas gaat je aandacht vaak als eerste naar degenen die de meeste hulp nodig lijken te hebben. Hierdoor worden hoogbegaafde leerlingen wel eens over het hoofd gezien. Of is het voor jou als docent lastig om de juiste ondersteuning te bieden. Daarom vind je in dit intermezzo een aantal handvatten die ervoor zorgen dat jij je hoogbegaafde leerling begrijpt en samen met je leerling en diens omgeving kunt kijken wat er nodig is om school en studie succesvol en prettig te laten verlopen.

3. Een derde grote uitdaging is het vinden van een opleiding die echt bij je past. Hier lopen vrijwel alle leerlingen tegenaan: er zijn zoveel keuzes in typen onderwijs en specialisaties dat de keuze overweldigend is. Alle opleidingen adverteren met hun vakken, hun beroep: wat je er na je afstuderen mee kunt. Als je als hoogbegaafde leerling vooral op zoek bent naar een plek waar jij je creativiteit kwijt kunt en echt uitgedaagd wordt, is alleen dat toekomstbeeld niet genoeg. Je hebt ook autonomie, ondersteuning en differentiatie nodig tijdens je opleiding. Een van de belangrijke taken van zowel de hbo- opleidingen als op de middelbare school is om de voorlichting ook te richten op de intrinsieke wensen:

- Wat voor uitdaging heb je nodig om gemotiveerd te blijven, naast de inhoudelijke interesse in de opleiding?
- Waar ga je op aan?
- Wat geeft iets betekenis voor je?

Als je hier als leerkracht samen met je leerling achter kunt komen, kun je ze goed ondersteunen bij hun keus voor een vervolgopleiding.

FEEDBACK DIE WÉL LANDT

Hoofdstuk 9

Esther Jongste

hbo-docent met expertise hoogbegaafdheid

Annelien Lems

leerkracht, specialist hoogbegaafdheid

Casus

Aan de andere kant van het lab klinkt gerinkel, gevolgd door een doffe klap. Als ik opkijk, zie ik een fles medium die om is gevallen en een steeds groter wordende plas vloeistof. Het volgende dat ik zie zijn twee ogen die heel groot zijn geworden en zich met tranen vullen. Even kort oogcontact, en weg is ze.

Het is niet de eerste keer deze onderwijsperiode dat Ricky naar de gang stormt. Ik weet dat ze even een paar minuten nodig heeft voor ze wil praten, dus help ik haar labpartner even met opruimen voordat ik naar de gang loop. Ze zit een eindje verderop op de grond, armen om haar knieën heen geslagen. Ik ga zonder iets te zeggen naast haar zitten en wacht. Heel zachtjes hoor ik naast me: *"Ik kan ook helemaal niets goed doen..."*.

Hoewel het niet de eerste keer is dat ze uit het lab is weggelopen, is het wel de eerste keer dat ze dit durft te zeggen. Als ik doorvraag waar dit gevoel vandaan komt, worden eerst de schouders opgehaald en zegt ze dat het niet mijn probleem is. Mijn reactie dat ze wél mijn student is, levert een kleine beweging van haar hoofd mijn kant op. Ze lijkt te scannen of ik wel echt naar haar wil luisteren.

In dat gesprek en de weken erop deelt ze stukje bij beetje wat haar dwars zit. Dat ze geen klik heeft met haar klasgenoten, omdat die alleen maar over de nieuwste TikToks kunnen praten en geen echt gesprek willen voeren. Dat het werken in een projectgroep haar hierdoor heel veel stress geeft. Dat bij haar nooit iets in één keer goed gaat. Dat ze het gevoel heeft dat docenten haar vragen dom vinden, net als op de middelbare school...

Er wordt van mij als docent verwacht dat ik haar nu doorstuur naar een decaan met een specifieke hulpvraag en dat ik me terugtrek. Als docent op het hbo moet ik bij het 'ontwikkelen van hun professionele vaardigheden' blijven. In plaats daarvan doen we elke week een 'theehalfuurtje'. Waarin ze vragen mag stellen over alle mogelijke onderwerpen. Waarin ze mag vertellen wat ze leuk vindt, wat ze moeilijk vindt, waar ze trots op is. Samen gaan we na een tijdje alsnog naar de decaan, waar ze een workshop over planning en een workshop over communicatie kan volgen.

Het duurt nog zeker een jaar voordat ze het werk op het laboratorium weer net zo leuk vindt als toen op de open dag. Dan nog twee jaar voordat ze weet waar het 100-en-1 vragen over alles stellen en de drive om alles te weten 'achter de patiënt', iets waar ze eerder op vastliep, vandaan komen: Ricky is hoogbegaafd en heeft een ongelofelijk talent voor verbanden zien in patiëntuitslagen. Haar stagebegeleider biedt haar halverwege haar afstuderen al een baan aan.

Bij haar diploma-uitreiking ga ik naast haar zitten. Met twee kopjes thee in mijn handen. Ze kijkt met een stralende glimlach opzij, pakt haar thee aan en zegt: *"Ik kan het toch."*

FEEDBACK DIE WÉL LANDT

“Jij moet voortaan 10 extra sommen maken, omdat je ze nog niet goed kunt.”

Hoe klinkt dit voor jou? Als leerling zou ik erg moedeloos zijn geworden van deze zin. Ik kon al niet zo goed rekenen en moest alleen maar méér gaan doen. En dat zonder dat ik vragen kon stellen. Het is belangrijk om je feedback vanuit een gelijke positie te geven. Jij en de leerling zorgen er samen voor dat er geleerd wordt. Dit kan bijvoorbeeld zo:

“Klopt het dat je deze sommen nog lastig vindt? Wat vind jij fijner: wat extra sommen maken, samen ernaar kijken of heb je zelf een ander idee over wat zou helpen?”

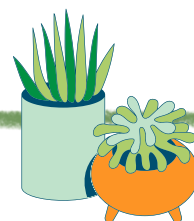
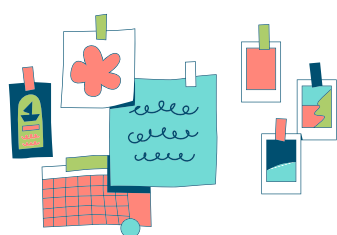
Deze feedback laat zien dat je de leerling echt ziet, je biedt de leerling hulp aan en laat ruimte voor eigen inbreng. Dit is vooral voor hoogbegaafde leerlingen belangrijk om ze mee te krijgen in dit leerproces. Op deze manier maak je de feedback heel specifiek. Met een goede intentie en heldere uitleg.

Verbinding

Toch kan het voorkomen dat je feedback niet lijkt te landen. Dit komt doordat er op dat moment geen veilige sfeer is waarin jij en je leerling elkaar vertrouwen en met elkaar in verbinding staan. Deze verbinding is essentieel voordat je iemand feedback kunt geven. Dit bereik je door naar de ander te luisteren, op diens houding te letten en taalgebruik in te zetten die bij de ander past. Als leerkracht bouw je dit met iedere leerling op gedurende de lesperiode. Op het moment dat jij een leerling feedback geeft, is vertrouwen en verbinding extra belangrijk. Zorg dus voor die verbinding, zodat er wederzijds begrip kan zijn. Zorg daarna voor specifieke, gerichte feedback die je leerling laat zien waar die nog kan groeien. Zorg er wel voor dat de leerling ruimte heeft om feedback te ontvangen.

Een voorbeeld:

Ik heb met één van mij studenten het codewoord ‘gele bankjes’ afgesproken. Als ik zie dat hij overweldigd raakt in de les, maar het moeilijk vindt om hierop te handelen, bouw ik ergens mijn uitleg de woorden ‘gele bankjes’ in. Dan weet hij dat hij weg kan lopen om op de gele bankjes in de gang even bij te komen. En dat ik later bij hem kom kijken. Hier staat wel iets heel moois tegenover: deze student is een sterke projectwerker, omdat hij precies aanvoelt wat zijn medestudenten voor hulp nodig hebben. Neem dit als leerkracht mee in je aanpak. Als ze juist ondersteund worden en goed in hun vel zitten, zijn hoogbegaafde leerlingen een hele sterke en waardevolle toevoeging aan je klas.

FEEDBACK IS KWETSBAAR

Hoe ga jij ermee om als je een compliment krijgt? Grote kans dat het even stil blijft, voordat er een wat verlegen 'dankjewel' gemompeld wordt. Of misschien kan jij wél makkelijk complimenten accepteren en bedank je de gever met trots. En wat nu als het geen compliment is, maar kritiek, of goed bedoelde opbouwende feedback? Dat is moeilijker te ontvangen, want je wilt waarschijnlijk liever horen dat je het goed doet. Maar met de juiste mindset, kun je juist veel leren van feedback.

Het is belangrijk om leerlingen al vanaf jonge leeftijd ook deze vaardigheden te leren: hoe geef en ontvang ik op een goede manier feedback?

Helderheid geven

Ik betrap mezelf als docent er nog weleens op als één van mijn leerlingen een juist antwoord geeft op een vraag of een hele mooie leervraag stelt, dat ik reageer met "Goed zo." Dat is positief en fijn om te horen, maar sommige leerlingen, vooral de hoogbegaafde, gaan zich dan afvragen wát er dan goed was. En dan ben ik ze dus kwijt in de les.

Reflectievragen: Wanneer zeg jij tegen je leerlingen dat iets goed is en wat wil je ermee bereiken? Op welke manier zeg je het? Hoe zou je de leerling meteen helder kunnen maken wat er precies goed is?

Om de feedback specifiek te maken, is het nodig om te bestuderen wat je leerling doet en wat die van jou nodig heeft om meer te leren. Hierdoor leer je de leerling nog beter kennen én leer jij wat je graag wilt zien. Je wordt er dus zelf ook bewuster van. Als leerkracht heb je dus de taak om je feedback specifiek te maken. Soms is daar al tijdens de les ruimte voor, bijvoorbeeld: "*Wat goed dat je die vraag stelt over de voorbereiding. Ik zie dat er meer leerlingen met diezelfde vraag zaten. Je hebt ze echt geholpen.*"

Soms heb je als leerkracht een heel strak lesprogramma, waardoor je niet meteen elk antwoord en elke vraag van feedback kunt voorzien. Bouw dan aan het einde van je les of het einde van je dag een moment in om een aantal leerlingen van feedback te voorzien. Je kunt het ook voor ze op een briefje schrijven en dit aan het eind van de dag of week meegeven.

Voordat we naar wat voorbeelden van feedback gaan die je kunt toepassen, zijn er nog twee dingen om op te letten als je feedback geeft. Het eerste is de reden en betekenis van je feedback: waarom geef je deze feedback op dit moment? De tweede is de formulering.

Je feedback betekenis geven

Als leerkracht geef ik feedback omdat ik aan de leerlingen wil laten weten dat ze trots op zichzelf mogen zijn, dat ze goed op weg zijn, of dat ze vooral zo door moeten gaan. Zodat ze ervan kunnen leren. Daarom is het belangrijk om altijd een reden te geven bij je feedback.

Hier zijn twee soorten feedback die ik op een toets gaf, de ene aan het begin van mijn carrière als docent en de tweede is van later:

“Onjuist antwoord, juiste terminologie ontbreekt. 0 punten.”

“In je antwoord missen de termen immuniteit en geheugen, waardoor het niet duidelijk is wat het vaccin in je lichaam doet. Daarom nu geen punten.”

Beide soorten feedback hebben hetzelfde gevolg, namelijk dat de student geen punten heeft gekregen voor het antwoord. Maar in de tweede manier van feedback geven, zit een leermoment: de student weet precies waarom er geen punten zijn toegekend en wat er anders moet. Wat de volgende keer geleerd moet worden.

Dit geeft duidelijkheid voor je leerling, maar ook voor jezelf als leerkracht. Door meer specifiek te noteren wat je van het antwoord had verwacht en dit steeds toe te passen, kan je meteen zien of leerlingen dezelfde dingen fout doen, of dat ze allemaal iets anders missen. Met die kennis kan jij je eigen lessen weer verbeteren. Stel al mijn studenten hadden bij de tentamenvraag uit het voorbeeld het woord ‘immuniteit’ niet gebruikt. Daar kom ik alleen achter als ik dat consistent aan hen teruggeef, en het zelf dus ook noteer. Dan kan ik in mijn latere lessen dit begrip meer terug laten komen.

Formulering van je feedback

Het tweede om op te letten, is de formulering van je feedback. Je geeft altijd feedback vanuit je eigen perspectief. Hierbij komt ook een stukje intentie van de feedback terug. Wil je iemand een compliment geven, vermijd dan het woord ‘niet’. Je wilt juist benadrukken wat wél goed is gegaan. Ook wanneer je iemand een verbeterpunt wilt meegeven, is het belangrijk te focussen op wat je wilt wat de ander leert. Bij hoogbegaafde leerlingen is die intentie extra belangrijk. Dit komt omdat autoriteit en verbeteringen opleggen bij hen voor weerstand zorgt.

Wanneer je feedback aan een hoogbegaafde leerling wilt geven, kan het helpen om meer ‘declaratieve taal’ te gebruiken, dus meer beschrijvend en minder direct. Zinnen die beginnen met ‘Ik zie dat...’ ‘Ik denk dat...’ ‘Wat zou jij doen...’ en ‘Het ziet eruit of...’ zijn voorbeelden van beschrijvende taal.

Zulke zinnen zullen waarschijnlijk minder weerstand oproepen en geven meer ruimte aan autonomie, omdat het niet als een móeten gebracht wordt.

Om een concreet voorbeeld te geven, in plaats van te zeggen:

“De volgende keer móet je de hele berekening opschrijven”, zeg je:

“Ik zie dat je geen berekening hebt opgeschreven. Als je dat wél gaat doen, zou dat je kunnen helpen om minder onnodige slordigheidsfoutjes te maken”.

Daarnaast zijn hoogbegaafde leerlingen vaak ook bevattelijk voor wetenschappelijke feiten en/of het nut van bepaalde dingen te begrijpen. Dit zou dan kunnen klinken als: *“Het helpt leerlingen vaak om de hele berekening op te schrijven, want je ontlast dan het werkgeheugen. Als je werkgeheugen alle tussenstappen moet onthouden kan daar gemakkelijk iets fout in gaan”.*

STUREN OP GROEI: HOE GEEF IK DUIDELIJKE FEEDBACK?

Eerder is al beschreven dat je feedback kunt geven om je leerling te laten weten wat er goed gaat en waar ze trots op mogen zijn. Het is belangrijk dat je hierbij niet alleen inhoudelijke feedback geeft, zeker bij hoogbegaafde leerlingen. Bij hen is het extra belangrijk om te sturen op groei en wat ze dus actief moeten blijven doen. Hoogbegaafde leerlingen worden namelijk gedreven door hun eigen nieuwsgierigheid, het willen leren, hun creativiteit en dingen echt willen begrijpen. Het is deze motivatie die je bij je leerlingen aan wilt zetten, en dus in je feedback mee moet nemen. Hier volgen een aantal voorbeelden hoe je op deze manier feedback kunt geven.

- Ik zag dat je bij je rekenwerk van deze week eerst een schema hebt getekend voordat je begon te rekenen. Dat helpt goed om overzicht te houden en daardoor klopten je antwoorden.
- Je stak vandaag zelf meteen je hand op toen je het antwoord wist, terwijl je dat eerder nog spannend vond. Wat vond je ervan?
- Toen je vastliep bij de taalopdracht, gaf je niet op, maar probeerde je een andere aanpak. Dat vind ik mooi om te zien.
- Je stelde net een goede verdiepende vraag over Rome toen we hoofdsteden van Europa aan het oefenen waren. Dat laat zien dat je ook al veel over de geschiedenis hebt geleerd en het was leuk voor de andere leerlingen dat je dit deelde.
- Je wachtte gisteren in het kringgesprek rustig tot je klasgenoot was uitgepraat voordat je reageerde. Daardoor voelde iedereen zich gehoord.
- Je hielp je klasgenoot met de opdracht door gerichte vragen te stellen en niet meteen het antwoord te geven. Dat laat me zien dat je echt wilt dat de ander leert.
- Je merkte dat je klasgenoot moeite had met de opdracht en bood zelf hulp aan. Dat vind ik attent en behulpzaam.
- Toen je tafelenootje een fout maakte bij het voorlezen, reageerde jij op een hele fijne manier door te zeggen dat fouten maken mag. Dat stelde haar gerust en maakt de klas een veilige plek om te leren.

De hierboven beschreven voorbeelden zijn zo geformuleerd dat je ze in een gesprek met je leerlingen, of geschreven mee kunt geven. Je kunt de feedback natuurlijk wat korter maken wanneer je deze direct in de klas teruggeeft en de flow van je les vast wilt houden.

HOE DAN?

Intrinsieke motivatie

Hoogbegaafde kinderen hebben vaak een hoge lat, of het is in de ogen van anderen een hoge lat. Dit komt vooral door hun vermogen zich een duidelijk beeld van iets te vormen, waardoor ze goed weten wat ze willen bereiken en hoe dit eruit ziet. Dit kunnen ze niet altijd meteen bereiken, bijvoorbeeld omdat hun motoriek nog niet zo ver is of omdat ze bepaalde vaardigheden en strategieën nog niet beheersen, of omdat het nog meer tijd en moeite nodig heeft. Wanneer je hen dan feedback geeft op wat er niet goed is, schop je als het ware tegen hun intrinsieke motivatie aan. Er komt weerstand, omdat ze daardoor dingen kunnen voelen zoals: "Het lukt me toch nooit" en/ of "Als het op jouw manier moet, heb ik geen zin meer". Het werkt beter om feedback op het proces geven. Om de leerling eerst zichzelf laten beoordelen of meer beschrijvende taal gebruiken.

Praat er samen over

Ga met de leerling het gesprek aan, of bespreek het regelmatig klassikaal, dat ergens beter in worden vaak betekent dat je meerdere keren moet proberen en oefenen. De reden daarvoor kan je bijvoorbeeld laten zien met een filmpje over de werking van de hersenen. Er zijn meerdere filmpjes over te vinden als je op internet zoekt op 'Hoe leren je hersenen' of 'Het plastische brein'.

Benadruk regelmatig dat ze op school zijn om dingen te leren, dat leren soms oefening vereist, dat volwassen ook nog steeds dingen fout doen en nieuwe dingen leren en dat tips/feedback je kunnen helpen om ergens nóg beter in te worden. Vervolgens kan je feedback hierop aan laten sluiten: "Wanneer je dit nog vaker oefent, zal je hier nóg beter in worden".

Ook kan je tips geven over het proces:

"Ik zie dat je vaak afgeleid was en het daardoor langer duurde. Wat zouden we kunnen bedenken waardoor je een volgende keer minder afgeleid wordt?"

"Je hebt de juiste antwoorden weten te vinden. Een tip voor de volgende keer: als je strategie X gebruikt, dan ben je waarschijnlijk nóg sneller klaar!"

De leerlingen zichzelf laten beoordelen of inschalen

Dit kan op meerdere manieren. Je kan een leerling zelf het eigen werk na laten kijken, met de opdracht: als je een antwoord niet goed had, zoek dan uit hoe dit komt. Was het een slordigheidsfoutje of begreep je de regel of strategie niet? In dat geval, vraag een medeleerling of de leerkracht om het je nogmaals uit te leggen.

Bij een verrijkingsopdracht, project of presentatie kan je een leerling zelf een reflectielijst laten invullen. Over het algemeen is het gemakkelijker om over jezelf te zeggen dat je misschien beter had moeten plannen dan dat iemand anders dit tegen je zegt.

Geef het goede voorbeeld

En tot slot: geef zelf het goede voorbeeld door het eerlijk toe te geven als je iets 'fout' hebt gedaan. Wanneer een leerling je wijst op iets wat je vergeten bent, ga dan niet in verdediging, maar geef aan dat leerkrachten dus ook weleens iets vergeten of fouten maken en dat je blij bent dat ze je hebben helpen herinneren. Zo geef je als leerkracht het voorbeeld dat een foutje maken erbij hoort en het geen probleem, maar juist leerzaam is als iemand je feedback geeft.

MINI-CHECKLIST: DOE IK WAT WERKT?

Hoe weet je of het ook echt werkt wat jij met je leerlingen doet? Hoogbegaafden zijn slim, creatief en vindingrijk, waardoor ze vaak zelf al ideeën hebben over wat ze willen leren. Het beste is dan ook om met je leerlingen te checken of jouw feedback werkt. Zij kunnen je vertellen wat ze nodig hebben. Daarnaast kun je voor jezelf deze checklist erbij houden.

- Luister echt naar de leerling. Erken en accepteer wie zij/hij is.
- Sta in verbinding met de leerling en de ouders. Zoek samen wat er nodig is.
- Communiceer open en eerlijk over wat wel kan en wat niet. Maak hier samen met je leerling afspraken over zodat ze betrokken zijn bij hun leerplan.
- Differentieer waar mogelijk tussen je leerlingen. Waar de één extra hulp en bijles nodig heeft, kan de ander juist een extra taak of vrije opdracht nodig hebben.
- Daag je leerlingen uit door ze nieuwe dingen te laten proberen en onderzoeken. Leer ze verschillende strategieën aan om taken aan te pakken en problemen op te lossen.
- Geef ze keuzevrijheid in welke strategieën ze willen gebruiken. Let ook op dat ze af en toe een nieuwe vorm gebruiken.
- Beloon creativiteit en het buiten kaders denken door ze zelf extra taken of keuzetijd te laten invullen, met een zelfgekozen onderwerp.
- Laat al je leerlingen leren van elkaar, door ze veel samen te laten doen. Met hierin wel de ruimte om op eigen niveau te werken.
- Geef gerichte, specifieke feedback op wat goed gaat en wat nog beter kan.

THANK
YOU!
♥

